V
B
J
C
5305
CIMELIA

TRACTA=

tus de duabus Sarmatiis Asi/
ana et Europiana et de
contentis in eis.

Bibl. Jag.

S.W.98

Canonicus Cracouien

Reuerendissimo patri et dño dño Stanislao Tursoni: Antistiti Olomunceñ. Mathias de Miechow artium et medicine doctor: canonicus Cracouieñ. pro sui exilitate famulatum perpetuũ cũ orationibus: ⁊ celestis glorie fruitionẽ perhennem.

Dignissime presul: plures scriptoꝝ orbẽ terraꝝ lucubrationibus suis ⁊ elucidationibus exararunt. Sarmatias vero tanq̃ incognitas preteruecti dimiserunt. Qui aũt aliquicpiã de ipsis posteris scriptis carminibusue relinquere curarunt: indistincte ⁊ antiquitate premente: tanq̃ in media nocte: obscure dixerunt. Et quod intolerabilius est: multa ficta ⁊ fabulas inextricabiles nusq̃ adaptandas superaddiderunt. Quemadmodũ est q̃ vltra Sarmatias ad oceanũ septentrionalẽ: essent campi elisij: aura temperatissima: vita placidissima ⁊ perpetua: omni amenitate plena: at vbi multoꝝ seculoꝝ decursu: senium tediosum incolis displiceret: ex ripis in oceanũ sese deijcerẽt sponte submersuri tediũ confecte senectutis sic euasuri. Preterea posuerunt illic terre nascentia ambrosia: succo predulci ⁊ odore suaui: incolas tanq̃ in paradiso confortantia: ⁊ aurum quod letificat cor hominis sine numero ⁊ mensura inuentũ iri: griffones aues horridas ⁊ rapaces: homines cum equis exacerbantes atq̃ in aera leuantes ⁊ deferentes: aurum effodi atq̃ asportari prohibẽtes. Et amplius aiunt illic astra solem lunam ⁊ ceteras stellas: perpetuo girãtes ⁊ lucentes: dies temperatissimas ac voluptuosissimas conficere: qd̃ in toto confictum est: ⁊ in rei veritate illic aut alibi nequaq̃ repertũ. Ponunt ⁊ moderni frapatores thartaroꝝ gentem terribilẽ: in campis sarmatie asiane degentẽ fore euiternã: a seculis in hanc diem in scithia persistentẽ. Cum tamen sit gens noua ⁊ aduenticia: a partibus orientis sedibus mutatis: pauloplus tricentis annis in sarmatiam asie ingressa: ⁊ antea non cognita: prout in initio huius tractatus dicam. Sed ⁊ montes alanos hiperboreos ⁊ ripheos in orbe terraꝝ nominatissimos: in illis regionibus septentrionis affirmauerunt: ⁊ ex eis non minus famosa erupisse flumina. Per Cosmographos ⁊ vates celebres scripta atq̃ decantata. Tanaim: boristenem maiorẽ ⁊ minorẽ: volhamq̃ maximũ fluminum declararunt: quod cum alienũ sit a vero: non absre (experientia docente que est magistra dicibiliũ) confutandũ ⁊ reijciendũ est: tanq̃ prophanum inexperteq̃ prouulgatũ. Scimus quidẽ ⁊ visu cognoscimus prefata flumina tria (magna siquidẽ) Boristenẽ: tanaim: ⁊ volham: ex Moskouia oriri ⁊ defluere: minorẽ vero Boristenẽ (quem Aristoteles diaboristenidem appellat) ex russia superiori cepisse: ⁊ in maio

1 Fabulosa de hyperboreis

2 de gryphis et auro fabulę

3 de aura temperata

4 Alia fabula

5 Ripheũ et ceteros mõtes ñ esse

Tanais Boristh. Volha de Moskouia

Minor Boristhenes fl. ⁊ Russia

Tartaros aduenas ⁊ Scythia asiatica in Sarmatiam astę

rem boristenem decurrere ⁊ ei cōmiscri. Montes aūt hiperboreos ripheos: ⁊ alanos nūcupatos: illic non existere certo certius scimus ⁊ videmus: ⁊ iam predictos fluuios: ex terra plana consurrexisse ac emersisse conspicimus. Quare vt hec ⁊ complura alia in sarmatijs contenta: tue doctissime presul amplitudini: vera veraciter enarrarem: subsequentē tractatū de duabus sarmatijs ab antiquioribus minus cognitis nominibus: quibus temporib⁹ nostris nominantur: tibi domino ⁊ patrono meo semper colendissimo: scribere breuiuscule: vt res expostulabit: ad incitandū alios: qui maiora nouerunt: ⁊ elegantiori stilo scribere facile poterunt curabo. Vtq; sicut plaga meridionalis cum gentibus adiacentibus oceano: vsq; ad indiam: per regem Portugalie patefacta est. Sic plaga septentrionalis: cum gentibus oceano septentrionis imminentibus: ⁊ versus orientem spectantibus: per militiam ⁊ bella regis Polonie aperta: mundo pateat ⁊ claresca. Vale decus meū: presul dignissime.

a ij

Orbis eorum omnium

Rex Portugallie

Rex Polonie

Cim. Gu. 5305.

Tractatus primus libri primi.

¶ Capitulū primū q̄ due sunt Sarmatie.

Antiquiores duas sarmatias posuerūt: vnā in Europa: alterā in Asia: sibiinuicē coherētes ⁊ ptiguas. In europiana sunt regiones russoꝝ seu rutenoꝝ: Lithuanoꝝ: Moskoꝝ ⁊ eis adiacentes: ab occidente flumine Wisle ⁊ ab oriente Tanai incluse: hāc regionū gentes olim gete nuncupabant. In asiatica vero sarmatia: nunc cōmorant ⁊ degunt plura genera thartaroꝝ: a flumine Don seu tanai ab occidente vsq̄ ad mare Caspiū ab oriente ptenta. Moꝝ imperia genologie ritus ⁊ mores latitudoq̄ terraꝝ: flumina ⁊ circū circa adiacentia in subscribendis explanabuntur.

¶ Cap. secandū de ortu ⁊ aduentu thartaroꝝ.

Anno domini millesimo ducentesimo vndecimo: apparuit grandis cometes in dieb⁹ mensis Maij: decēocto diebus durans: ⁊ supra polowcos tanaim ac russiam girans: caudā q̄ in occasum porrigens ⁊ aduentū thartaroꝝ significans: vnde sequenti anno gens thartaroꝝ in illā diē ignota: occiso vt fertur proprio rege Dauid de submontibus Indie: pflictisq̄ pluribus nationibus septentrionis ad polowcos venit. Polowci siquidē fuerunt gentes scām latus septentrionale euxini maris commanentes: vltra paludes Meotidis quos alij gothos appellāt polowci aūt lingua rutenoꝝ sonāt ⁊ interpretantur venatici seu rapaces: quia sepenumero inuadentes eos spoliabant ⁊ bona ipsoꝝ rapiebant atq̄ abducebāt: quēadmodū ⁊ thartari hisce temporibus faciunt. Itaq̄ thartaris ingredientibus terras polowconū postularunt per ambasiatā ipsos principes rutenoꝝ: vniuersis copijs ⁊ potētijs se adiuuari: quoniā par exitium ⁊ discrimen eos sicut ⁊ polowcos expectaret. Superuenerunt aūt et thartaroꝝ nuncij denuntiantes ducibus russie: ne immiscerent sese bello ⁊ adiutorio polowconū: sed potius exterminiū eorum tanq̄ aduersarioꝝ procurarent. Russite vero immaturo vsi consilio: nuncijs thartaroꝝ cōprehensis ⁊ occisis perrexerunt exercitualiter polowcis in adiutoriū: terra mariq̄ videlicet Mscislaus romanouic cū militia Kioniē: Mscislaus mscislauic cum militia Malicieñ. Itē ceteri duces Russie wlodimir rurikouicz: duces cirneouieñ ⁊ duces Smolnēses. Jūctiq̄ exercitui dim polowconū peruenerūt in Protolce: ⁊ abinde singuli ascensis equis venerūt duodecim statiuis ad

Tractatus primus

fluuiū Kalcza: vbi iam thartari castra metati fuerunt: ⁊ illico respirandi spacio non dato thartari in eos irruerūt: ⁊ pritis ac diffugientibus poloweis acies rutenoꝝ diſſiciuntur plurimaqꝫ cede pacta bini duces Mscislaus Kiouien ⁊ cirneouieñ captiuantˇ. Reliqui fugientes (abhominabile dictu) a poloweis socijs p quoꝝ terrā fugā maturabāt trucidabantur. Equites quoqꝫ propter equos: pedites propter vestes occidebantˇ ⁊ in aquis suffocabantˇ. In illa ergo die Ruteni in pessimū horrendūqꝫ inciderūt periculū quale in terris russie nunqꝫ auditū est. Eaqꝫ prima clades extitit quā ruteni a tartaris pertulerūt. Mscislaus aūt mscislauic Malicieñ dux dū ad naues fugiēdo peruenisset: superatis fluuijs persecutionē thartaroꝝ veritus naues abrumpi precepit: abindeqꝫ fugax in Malic pauore ⁊ trepidatiōe plenus puenit. Vladimirus aūt rurikouic fuga ⁊ ipse saluatus in Kiow pueniēs: sedē accepit Kiouieñ. Alia vero omnis multitudo rutenoꝝ dum ad naues fugiēdo peruenisset ⁊ eas abruptas offendisset in meroꝛē versa: dū vndas tranare non posset fame ptabescens illic psumpta est preter paucos duces ⁊ aliquos eoꝝ milites: qui i lembis fluuios traiecerūt. Preterea anno dñi millesimo ducentesimo vigesimo octauo: in maxima multitudine thartari russiam ingrediētes vniuersam terrā Resanska vastauerūt: ducē occiderunt senes ⁊ impuberes necauerūt: reliquā multitudinē in captiuitatem abduxerūt castra incenderūt. Iterū hieme eiusdē anni venerunt thartari in terrā Susdaloꝝ ⁊ ea vniuersa vastata: ducē Georgiū ⁊ filios eius: pluresqꝫ alios Susdaloꝝ principes interfecerunt castrum Rostow incenderūt captiuos ⁊ predā pro libito abduxerunt. Sequenti quoqꝫ anno in Smolnensem ⁊ cirnyeouieñ regiones venientes: eas crudelissima cede nulli etati parcentes pervastauerunt castra ⁊ fortalitia ex quibus duces ⁊ milites pre timore fugerant incenderunt: ⁊ onusti captiuoꝝ multitudine in terras suas redierunt.

Capitulū tertium de crudeli vastatione Polonie ⁊ Hungarie per thartaros.

Dost predicta thartaroꝝ horrenda vastatio ex ordine narrationis subnectenda est. Anno dñi millesimo ducentesimo quadragesimo primo. Thartari in Russiā venerunt: ⁊ Kiow amplissimā vrbē ⁊ metropolim rutenoꝝ magnifice pstructā funditus deleuerunt. Habuit siquidē prefata vrbs portas ⁊ turres firmiter edificatas: ⁊ ali

quarum portarum tecta deaurata ⁊ splendentia: habuit ⁊ vsq; nūc habet Metropolitanū de ritu Rutenorum seu grecorum: plurimis ꝛ ladicis ⁊ episcopis a Danubio per Moldauiā valachiā russiā ⁊ moskouiā presidentē: in Kiouia iam post destructionē non residentē. Habuit insuper ecclesias supra tricentas ornatissimas: quarum aliq̄ in campis inter vepres ⁊ arbusta in hanc diem permanēt ⁊ stāt desolate pro latibulis ferarum: ex quibus bine ecclesie videlicet s. Marie ⁊ s. Michaelis aliquas laminas tecti adhuc tenēt deauratas: quas thartari predatū veniētes ⁊ inspicientes Altim bassina vocant: altim bassina. i. aureū caput habentes: qr partē tecti deaurati habent Hac vero tempestate in monte vbi olim castrum Kiouieñ stabat: Lithuani dñi illius loci: fortaliciū amplū de roboribus ⁊ lignis exstruxerunt ⁊ tenent. Itaq; tota Russia cū sua metropoli ⁊ Podolia omniquaq; pessundata. Bathus thartarorum imperator volens Hungariā ingredi: misit ducē Petam nomine: cum magno exercitu vastandū Poloniā. Aiunt Poloni Bathum regem thartarorum poloniam Slesiā Morauiā vastasse. Verior tñ historia eorum: sic ⁊ cronica hungarorum referūt Bathum non fuisse in Polonia sed duces ipsius: qui trucidatis tirannis ⁊ principib⁹ rutenorum: receptaq; preda in opidum Lublin ⁊ Zauichost: vicinisq; eorum: reduxerūt eam in Russiā: festinanterq; redeuntes: expugnauerunt Sandomiriā cū castro. Illicq; occiderūt abbatē pokr̄iwnicen cū fratribus eius ⁊ magnū numerum vtriusq; sexus nobiliū ⁊ ignobiliū virorum ac matronarum: ad ꝯseruandū vitā sandomirie collectorum. Inde exeuntes ꝑ Vislicam in Skarbimiriā venerunt ⁊ reuertebant̄ predā deducturi in russiam. Dumq; statiua tenerent ad fluuiū c̄arna: apud villā que maior thursko vocat̄: irruit in eos Vlodimirus Cracouieñ palatinus cum militibus Cracouiensibus. Vbi inter pugnandū oīs captiuorum multitudo diffugiens: in ꝓpinquas siluas se recepit: superati tñ sunt pauci a multis. Vlodimirus palatinus Cracouieñ cū suis a thartaris: verū strage suorum perculsi thartari per siluā Stremech in russiā recesserūt ⁊ in supplemētū accersitis plurimis thartaris cum fremitu ⁊ ira in Poloniā redierunt: ⁊ quia maximū exercitum habuerunt ad Sandomiriā perueniētes bifariā diuiserunt eum: minoremq; exercitū in Lancitiā Siradiā ⁊ Kuiauiā destinarunt cum principe Cadano quem Poloni Caydanū nuncupant: q̄ nullo obice apparente vastarunt crudelissime illos districtus cedibus atq; igne. Maior aūt exercitus thartarorum cuius ductor fuit peta thartarorum princeps versus Cracouiā iuit: oēm oram transitui propinquā cede ⁊ incendio peruastans. Occurrunt ergo ei in villa

Chmelik prope opidū Sidlow: Vlodimirus palatinus: clemens castellanus Cracouieñ Pacoslaus palatinus Jacobus raciborouic castellanus sandomirieñ cum nobilibus ⁊ militibus Cracouieñ et Sandomirieñ. Et facto ꝯflictu cum vna turma thartaroꝝ ipsaq; attrita: pedē referēte: ⁊ ad alterā prestantiorē turmā sese diuertente poloni certamine priori fessi pauci a plurimis aduerso pectore ꝯfossi ceciderunt: reliqui vero in fugam conuersi per itinera nota euaserunt. Ceciderūt in eo ꝯflictu desiderati Cristinus sulkouic de nyedued: nicolaus vitouic: albertus stampotic: Zemēta: Grambina sulislaus: milites strennui ⁊ alij plures validi. Ex quoꝝ strage tātus pauor irrepsit vt alij in alias regiones fugerēt: agrestes vero cū pignoribus ⁊ pecoribus in paludes ⁊ siluas ⁊ in inuia se cōderēt. Sed ⁊ Boleslaus pudicus dux Cracouie ⁊ Sandomirie cum Grzimislaua matre ⁊ Kinga ꝯiuge sua primū versus Hungariā in castrū pienini de prope opidū Sandecz postea vero in morauiā ad monasteriū cistertieñ effugit. Thartari aūt post cladē apud Chmelik peractam. Cracouiā in die cinerū venerūt: ⁊ eam vacuā hoībus inuenientes (omnes siquidē in abdita diffugerant) in ecclesias ⁊ domos incendio seuierunt. Ecclesiam vero sancti andree tunc extra muros Cracouieñ extantē: vallantes oppugnabant: expugnare tñ non valuerunt qm̄ pluribus polonis magna vi ⁊ fortitudine se ⁊ sua illic defendentibus irrito cepto recesserunt ⁊ in Vratislauiā perrexerūt: quam similiter vt Cracouiā desertatā habitatoribus: sed ⁊ ꝯflagratam habitationibus reperientes (ciues etenim vratislauieñ pauore ꝯsternati: fere omnibus relictis: preciosioribus dumtaxat festine raptis fugā inierunt: quod gentes ducis Henrici de arce videntes descenderunt ⁊ opes cū victualibus in arcem inducētes vrbē cū tectis eius flāmis exusserūt: ⁊ thartari in vrbe nil reperiētes) castrū vallarunt: ⁊ post aliquot dies obsidionē soluentes (vt aiunt orationibus ⁊ lachrimis Ceslai prioris ordinis predicatoꝝ ⁊ fratrū eius in castrū admissoꝝ depulsi) recesserūt. Interiq; feria scda pasce thartaris qui Kuiauiā vastauerunt superuenientibus simul iuncti in legniczam profecti sunt. Dux etenim Henricus scdus sancte heduijs filius per illud tempus ibi collegerat gentes ⁊ armigeros: tam nobiles q̄ agrestes maioris Polonie ⁊ Slesie. Aduenerāt ⁊ prīcipes cum suis militibus Myeczlaus Kazimirides dux Opoliensis: Boleslaus filius Depoldi marchionis morauie expulsi: qui Sepiolka cognominatus est: ⁊ Pompo de Hosterno magister cruciferoꝝ de Prussia cū fratribꝰ sui ordinis: insup ⁊ cruce signati plures. Cūq; ex opido Legniceñ duceret agmina ⁊ ea obequitaret: lapis de sum-

mitate ecclesie beate Marie decidit: parũq; abfuit qñ caput ducis Henrici non dirupit: qõ reuera infaustũ omen fuit. Suburbana itaq; opidi Legniceñ ptergressus: quatuor acies instruxit ⁊ ordinauit. Primã de cruce signatis voluntarijs ⁊ de aurifossoribus opidi goltberk: aliisq; pegrinis militibus hãc Boleslaus syepiolka filius marchionis morauie ducebat. Altera acies fuit militũ cracouieñ ⁊ maioris Polonie hanc Sulislaus frater Vlodimiri olim palatini Cracovieñ circa chmyelik occisi ductitauit. Tertiã aciẽ gubernauit Myeclaus dux opolieñ i qua erãt milites opolieñ: ⁊ pompo magister prussie cũ fratrib⁹ ⁊ militia sua. Quartã aciẽ ipsemet dux henricus ex pstãtioꝛib⁹ militib⁹ Slesie ⁊ maioris polonie ac pcio ductis militib⁹ rexit. Totidẽ erãt thartaroꝝ agmina: sed robore ⁊ frequẽtia pugnatoꝝ prestãtioꝛa: ita vt vnũ agmen eoꝝ oia polonoꝝ agmina excederet. In cãpo igit qui bonus campus dicit: porrecto ⁊ in oẽs ptes lato vterq; exercit⁹ qnto idus aprilis: alias feria scõa post octauas pasce puenit. Primũq; cruce signatoꝝ ⁊ aurifossoꝝ exercitus cũ thartaris magno impetu pgressus: velut tenere aristẽ a grandine pcusse: a sagittis thartaricis obtritus est. Deide duo agmina sub gubernatiõe Sulislai militis ⁊ Myeczlai ducis Opolieñ psistẽtia: pugnare cũ tribus thartaroꝝ agminibus ingressi validam in thartaris stragẽ ediderũt: ita vt pedẽ referrent ⁊ fugam inirent. Quidã aũt celerrimo cursu circa vtrũq; exercitũ discurrẽs terribili voce clamauit: Byegayce byegayce: quod sonat: fugite fugite. Polonis terroꝛẽ incutiẽs. Quã vocẽ Myeczlaus dux Opolieñ audiens: deserto prelio fugit ⁊ secũ magnã partẽ militũ traxit. Quod videns dux Henricus ingemiscens dixit (Goꝛe se nam stalo) i. pei⁹ ⁊ moleste nobis accidit. Inducensq; suã quartã aciem fortissimoꝝ militũ: tres acies thartaroꝝ a duabus aciebus Polonoꝝ dissectas prostrauit ⁊ in fugam conuertit: Quarta aũt acies thartaroꝝ ⁊ maior omniũ cum suo duce Peta superueniens: horribili impetu bellum intulit: ⁊ bellum acerrimũ inter vtrosq; durauit: magnaq; ex parte thartaris cesis ⁊ in fugam spectantibus: quidam thartaroꝝ vexillifer valde magnum ferens vexillum: in quo chi littera greca depicta erat: talis X ⁊ in summitate hastilis imago teterrimi ⁊ nigerrimi coloris cum barba prolixa: cepit incantando fortiter caput imaginis quatere. Ex quo illico fumus et nebula horrendi et intolerabilis fetoris in Polonos diffusa est vt pene exanimati et inualidi ad bellum redderentur. Clamoꝛe itaque horrendo eleuato in Polonos Thartaricus exercitus conuersus: acies eorum que interim integre erant dirupit ⁊ eas magna strage affecit.

In qua dux Boleslaus filius marchionis Morauie dictus syepiolka: ⁊ Pompo magister cruciferoꝝ de Prussia cũ multis insignibus militibus necati sunt. Dux vero henricus corona a thartaris circũfusus est vt a tergo ⁊ fronte cederet: iamq; ad extremũ circa eũ non nisi quatuor milites versabant. Sulislaus frater olim Vlodimiri palatini Cracouieñ. Clemens palatinus Glogouieñ. Conradus konrathouicz ⁊ Joannes iwanouicz: qui quanta potuerunt vi ⁊ conatu principẽ Henricum ex prelio educentes: ad fugiendũ disponebant: sed ducis equus sauciatus subsistebat: thartari igit̃ veloci cursu consecutum cum tribus prefatis militibus: quarto Joanne iwanouic ab eis segregato vallauerũt: cum quibus aliquanto tempore decertabat. Joannes vero Iwanouicz equũ recentẽ a Roscislao aulico ducali receptũ: penetratis hostiũ cuneis duci administrauit. Quo ascenso dux sequebat̃ Joannẽ Iwanouicz: viam per medios hostes ei parantem. Ipsoq; in cursu vulnerato ⁊ euadente dux Henricus intercipitur: ⁊ tertio circũuallat̃: dumq; audacissime contra thartaros dimicaret: ⁊ manu sinistra eleuata thartarũ sibi obuium feriret: ab altero thartaro lancea sub ascella transfixus: ex equo demisso brachio moribundus defluxit quem thartari ingenti strepitu inconditaꝝ vocum facto capiunt: ⁊ extra locũ certaminis quantũ esset geminatus baliste iactus pertractum: framea caput absciderunt: corpusq; insignibus omnibus despoliatũ nudum reliquerũt. Occisa est in eo prelio multitudo nobiliũ Polonie: inter quos clari ⁊ insignes fuerunt Sulislaus frater Vlodimiri palatini Cracouieñ Clemens palatinus Glogouieñ. Conradus konrathouic. Stephanus de Virbna ⁊ Andreas filius eius. Clemens filius Andree de Pelcznicza. Thomas pyotrkouicz. Petrus kussa ⁊ ceteri. Corp⁹ ducis Henrici post cladẽ in sexto digito sinistri pedis vix cognitũ: et repertũ per Annam coniugẽ eius in medio chori ecclesie sancti Jacobi apud fratres minores Vratislauie sepultũ est. Pomponis vero magistri Prussie ⁊ militũ insignioꝝ supra expressoꝝ: in eodẽ monasterio s. Jacobi Vratislauie corpora tumulata sunt. Boleslai aũt filij marchionis morauie funus in Lubens in choro conuersoꝝ humatũ est super cetera corpora fideliũ in loco prelij sepulta. Ecclesia in hanc diẽ durans constructa est. Maxima victoria de duce Henrico ⁊ Polonis thartari potiti: lectis spolijs vnicuiq; interemptoꝝ vnam auriculã absciderunt: ⁊ nouẽ saccos grandes ad sciendũ numerum occisoꝝ repleuerunt. Ducis aũt Henrici capite in longiori hasta erecto ad castrũ Legnica: Opidum enim metu thartaroꝝ exustum fuerat applicuerũt. Mandantes vt duce eorum occiso: castrũ

eis aperirent. Castrensibus conuenienter respondentibus: q̄ pro vno duce occiso plures duces filios occisi haberent. Illi vero circa Legnicz vastatis ⁊ incensis villis: in Othmuchow se receperunt: vbi quindecim diebus statiua continuando: omnem regionem per circuitū vastauerunt. Exinde Ratiborien̄ oram adeuntes in Bolesisko octo diebus cōmorati in Morauiā secesserunt: ⁊ Wenceslao rege Bohemie in castris se continente: eam plusq̄ vno mense incendijs ⁊ cedibus vastauerunt: ab Olomunc septimis castris in Hungariam peruenerunt: ⁊ maiori horde ipsius Bathi que Hungariā intrauerat sese consociauerunt.

Capitulū quartū de cruenta vastatione Hungarie per Bathi imperatorem Thartarorum.

BAthi vastatar ad nihilū redacta Russia. Hungariā cum quingnies centum milibus ingredi cōtendebat resistentē ergo inter montes Sarmaticos: ⁊ in clausa dicta Russie introitū prohibentē. Comitem palatinum Hungarie a Bela quarto rege hungarie cū gentibus missum prefatus Bathi obruit ⁊ expugnauit: festinanter q̄z exurendo opida ⁊ villas ad Ticiā fluuiū qui vulgariter Cisa appellat: ex montibus Sarmaticis versus meridiē in Danubiū fluentē peruenit. Et exinde gentes thartarorū excurrentes, Vaciā cum sua cathedrali ecclesia vastauerunt ⁊ incenderunt. Ad Pest quoq̄ vbi rex Bela quartus exercitū p̄tra thartaros colligebat ibant ⁊ redibant: aliquando appropinquando: nōnunquam vero fugiendo: prout est mos pugnandi thartaris. Cumq̄ copiosum exercitū: tam ex nobilibus q̄ spiritualibus rex Bela coadunauerat: aduersus thartaros procedēs ad fluuiū Titiā applicuit ⁊ castra metatus est: adhibitaq̄ custodia mille armatorū ad pontē: putabat thartaros non transire fluuiū: q̄n altus est: limosus multū ⁊ impermeabilis: thartari aūt qui multo maiores fluuios transierant inuento vado Ticiā in nocte transnatarunt: ⁊ in aurora exercitū Hungarorū cum Bela rege eorū vndiq̄ circūdederūt: missilesq̄ densis ⁊ quasi infinitis sagittis (velut cū grando nebulosus ac densus cū fragore descēdit) hungaros perturbarunt: multos occidendo plurimos vero vulnerando. Hungari ergo veluti impreparati ⁊ absq̄ ordine p̄traueniētes cadebant. Quod alij videntes: meticulosi clam discedebāt ⁊ fugiebant: thartari vero tanq̄ astuti: sinebāt eos per medium sui trāsire. Vnde Colomānus frater regis: sic ⁊ rex Bela quartus tanq̄ igno

ti euaserunt. Reliquos vero ꝯclusos thartari crudelissime ad vnũ necauerũt. Inter quos spirituales maiores ceciderunt: Mathias Strigoniensis archiepiscopus: Vgolinus Coloceñ archieps. Georgius eps Jaurieñ. Reynaldus eps Trãssiluaneñ. ⁊ eccle Nitriensis eps. Nicolaus Scibinieñ prepositus vicecancellarius regis. Eradius archidiaconus Bachiensis: magister Albertus Strigonieñ archidiaconus. De alijs aũt secularibus nobilibus ⁊ ignobilibus fere infiniti occisi sunt: ⁊ qui fugerant ꝯsecuti in vijs necati iacuerũt. In Pest etiã multi plebani collecti in ore gladij superueniẽtibus thartaris perierũt. Rex aũt Bela q̃rtus ꝓpere fugit ad metas Austrie: vbi captus ⁊ detentus fuit ꝑ ducẽ austrie: tandẽ dimissus ad reginã ꝯiugẽ suã ꝑueniẽs: secessit i Slauoniã illic vsq̃ ad ꝑsecutionẽ Cadan cõmoratus: Vastata itaq̃ Hũgaria ex vna ꝑte Danubij: in hieme ꝓxima gelato Danubio in partẽ alterã penetrauerũt ⁊ sedes int̃ Jaurinũ ⁊ Strigoniũ fixerũt: vbi in hanc diẽ fosse ⁊ tumuli habitatiõis eoꝝ cernunt̃. Ex quo loco ꝑfatã trãs danubiũ regionẽ spolijs incẽdijs ⁊ occisionibus crudelissime afflixerũt. Cumq̃ in thartariã secedere ꝓpponerẽt: diuiso exercitu: princeps Cadan aduersus regẽ Belã in slauoniã diuertit. A facie cui⁹ territus rex: ad mare: tandẽ ad Polam ciuitatẽ fugit. Cadan aũt quẽadmodũ cum Bathi ꝯstituerat: ꝑtransitis ⁊ vastatis Bosna: Seruia ⁊ Bulgaria: substitit circa danubiũ: donec horde imꝑatoris Bathi supueniret. At Bathi post discessum Cadan vallauit ⁊ expugnauit Strigoniũ vrbẽ illa tempestate notabilẽ: cuius incole erant varij mercatores Almani: Gallici ⁊ Italici: ⁊ q̃a thesauros quos thartari expetebãt i terra suffoderãt ⁊ occuluerãt: iccirco oẽs necauerunt: nulli sexui nulliq̃ etati parcentes. Destructaq̃ Strigonio secus Danubiũ transeũtes ad exercitũ principis Cadan opientem ⁊ expectantẽ ꝑuenerũt. Tandẽ iuxta paludes Meotidis via priori in thartariã abierũt. Tempus aũt quo thartari Hungariã afflixerũt ⁊ multimode vastauerũt: erat fere biennium.

¶ Capitulũ q̃ntũ quomodo Innocẽtius papa q̃rtus misit ad Cham thartaroꝝ ne christianos ꝑsequeret̃: ⁊ quomodo fidẽ Machometi suscepit.

DIscedentibus thartaris tota Europa ꝯtremuit: ⁊ principes christianoꝝ timore perculsi: ne redirent consulebant inuicem. Innocentius quoq̃ papa quartus ex concilio Lugduneñ fratrem Ascelinum ordinis predicatoꝝ cũ pluribus fratribus eiusdẽ ⁊ alioꝝ ordinũ ad eos misit. Anno dñi. M.cc.xlvi. qui per almaniã ⁊ Bohemiã in

Vratislauiã venit: exceptusq; ⁊ veneratꝰ est a Boleslao slesie ⁊ Vratislauie duce. Exinde transiẽs ad Lancitiã peruenit: a Conrado duce Mazouie cum suis recollectus ⁊ hospitatus. Dehinc ad Cracouiam deductus a Boleslao pudico: a genitriceq; eius Grimislaua ⁊ a Prandotha ordinario loci benigne suscepti ⁊ habiti sunt: pluribus pellibus subtilibus prouisi: supra id ꝙ proprio ere potuerunt emere quoniã principes thartaroꝝ sine munere adire: nephas est. Tulit aũt fortuna vt esset apud Boleslaũ pudicũ principẽ Cracouie atq; Sandomirie: Vasilko princeps Russie: nepos matris sue: huic itaq; cõmendati: in Russiam per ipsum deducti sunt: ad Kiouiã vero venientes: equos acquisierunt pro conditione terraꝝ thartaroꝝ valentes: qui pedibus aquã ⁊ pabulũ sub niuibus sibi quererẽt. Tandem ex Kiow procedentes plures duces thartaroꝝ pertransierunt donec ad Cham seu imperatorẽ thartaroꝝ applicuerunt. Cui legatione domini pape Innocentij quarti exposita: postulauerunt vt deũ vniuersoꝝ agnosceret atq; coleret: ⁊ eum quem misit iesum christũ: vtq; gentem christianã crudeli nece quẽadmodũ fecit in Polonia Hungaria ⁊ Morauia non perderet. Et accepto responso: ꝙ Chã per quinquenniũ gentẽ christianã non inuaderet: per eandẽ viam ad dominũ apostolicũ cũ litteris imperatoris thartaroꝝ redierũt. Habes in speculo historiali Vincentij libro. xxxij. hanc historiam: quam caute legas necesse est: quoniã in aliquibus supersticiosa est. Post discessum legatoꝝ christianoꝝ superuenerunt legati sarracenorum persuadentes thartaris vt sectã ⁊ fidẽ Machometi acceptarẽt tanq̃ faciliorẽ tolerabiliorẽ: voluptatibus plenã: virisq; belligeris cõpetentiorẽ. Christianoꝝ aũt religionẽ confutando dicebant esse ociosorũ: imbecilliũ: ⁊ idolatraꝝ: imagines colentiũ. Sarracenoꝝ vero legẽ multis vtilitatibus atq; voluptatibus refertã: ⁊ ceteraꝝ religionũ vi ⁊ armis expugnatricẽ: vt superbos debellaret: humiliatis vero tributũ ꝯstitueret. Placuit barbaris ⁊ ipsi primũ imperatori Bathi ⁊ omnibus thartaris tanq̃ viris cordosis audacibus ⁊ sensualibus persuasio sarracenoꝝ. Ideo illã ⁊ non alterã susceperunt: ⁊ cum dicant Eissa Rocholla. i. Jesus est spiritus dñi. Machomet vero rossolai. Machomet est iusticia dei. Noluerunt spiritũ dei Jesum benedictũ spiritualiter viuere docentẽ acceptare: sed iustitiã dei: hoc est Machomet carnaliter ⁊ tanq̃ bestiam sensualem in spurcitijs volutantẽ. Ab omnipotenti deo iuste in lacu penarum die ac nocte cruciandã amplexati sunt. Itaq; extunc velut et nunc Machometũ venerãtes sequuntur. Pentatheuco Moisi obediunt: circũciduntur ⁊ legalia obseruant: campanis carẽt: sed quot-

tidie labi illo illoloh quod in latino sonat. Non est deus nisi vn⁹ deus clamant: ingenue sese prositentur Ismahelitas: quia de ismael ortos: christianos vero dzintis. i. paganos ⁊ gaur. i. infideles ⁊ sine religione appellāt. Celebrant velut alij sarraceni: tria in anno festa: primū kuiram. i. oblatiōis pasca: in memoriā oblatiōis Isaac: quando abraam multaꝝ gentiū pater precepto dei ipsum necare et offerre proposuerat. In isto festo offerunt arietes aues alites. ⁊c. Aliud festū colunt pro animabus: tunc visitant sepulchra suoꝝ maioꝝ operibus misericordie insistunt: ⁊ alunt pauperes. Tertiū festū agunt pro se suaqꝫ salute. Pro primo festo rite peragendo triginta diebus ieiunant: pro altero vno mense: ꝑ tertio duodecim diebus.

Capitulū sextū de moribus thartarorum: ⁊ de contentis in terra eorum.

Thartari sunt homines vt frequēter statute medie pectore ⁊ scapulis ampli: facie lati: naso simi: colore tetri ⁊ deformes: robusti viribus ⁊ fortes: famem frigus ⁊ estum facile patientes. Equitatu ab ineunte etate ⁊ arte sagittandi gaudentes. Omnia sua secū ducunt: vagi et instabiles loco cū vxoribus pueris atqꝫ pecorib⁹ in campis degūt. Ciuitates villas ⁊ domos non habent. Pro hyeme ad releuandū a frigore ad mare Caspiū diuertunt: quoniā illic ratione maris temperiē aeris inueniunt. Ad estatē in suam regionē redeunt. Aliqui eoꝝ vnam porcā: duas: tres ve in longū per iugera tria: quatuor et vltra sulcant arant: ⁊ milio seminant: inde cibos ⁊ Bairam. i. pastas faciunt. Non habent frumentū nec aliquod aliud legumen: pecora ⁊ pecudes plurimas tenent: precipue caballos ⁊ cabellas pro equitatu ⁊ victu valentes. Incidunt ⁊ vulnerant equos cruorem qꝫ ⁊ per se ⁊ cum milio vorāt: carnes pecudū pecoꝝ ⁊ equoꝝ comedūt etiam semicri. oas. Caballos pridie tum sponte tum morbo mortuos excisso loco apostemato perlibenter comedūt. Bibunt aquā: lac: ⁊ ceruisiam ex milio cocta. Aquā thurci ⁊ thartari vocant (Su) interdum thartari dicunt (suba) ⁊ est aqua. Ceruisiā aūt miliarē seu ex milio factā (Busam) nominant: eandē Ruteni (Braha) vocāt. Laudant lac presertim Komiz. i. acetosum: eo q̄ stomachū eoꝝ confortet ⁊ medicinā purgatiuā faciat. In conuiuijs ⁊ cum hospitibus aduenisqꝫ bibunt (araka) quod est lac sublimatū quod mirabiliter ⁊ cito inebriat. Non furantur neqꝫ fures inter se patiuntur: rapto

tamen viuere vicinos spoliãdo pernaundũ ⁊ deificũ est apud eos. Non sunt artificia inter eos: nec pecunie: sed res pro rebus cõmutant. Verũ in horda Zauolhensi: inceperunt aspros. i. argenteos obolos thurcoꝝ accipere ⁊ tenere. In horda vero Prekopeñ ducatos acceptant. In horda Nohaiska res pro rebus dant: vafri et perfidi sunt exteris: sibiꝝ nuicẽ vero ⁊ suis oibus fidelissimi. Indumenta sepenumero ex filtro ⁊ lana alba grosse ⁊ plane facta gerũt. Oponce plurimum diligunt: in expressione huius nois preponunt. i. ioponce ⁊ non opponce nuncupantes: ⁊ est pallium album spissum inconsutile pro imbribus ⁊ fluuijs bene vtile. Terra eoꝝ terra plana ⁊ absq; montibus absq; lignis et arboribus: graminibus dum taxat abundans. Vias non habent: neq; nauigia: sed per dies iter suũ cõputant: vt terra Zauolhensiũ thartaroꝝ atissime equitationis a flumine Volha ad mare Caspiũ est quasi triginta dierũ: eqtant vna die viginti miliaria magna germanica: pedibus nõ graduntur nec itinerant. Fere apud eos reperiunt̃: ceruũ: damã: dorce: ⁊ snak: ⁊ est animal ꝗntitatis ouis: in terris alijs nõ visum: lana grisseum: duo parua cornua habẽs: cursu velocissimũ: ⁊ esu carniũ eius suauissimũ. Et dum greꝝ snak in aliq̃ cãpo inter gramina cõspicit Cham seu impatoꝝ thartaroꝝ cũ suoꝝ multitudie equestres vadũt ⁊ oñiquaq; circũdant in altissimis graminib⁹ delitescẽtes. Dũq; tympanis incipiũt sonare: tunc snak tanq; metu perculse rapidissime hinc atq; illinc: ab vna parte circũstantiũ ad alterã ꝓcurrũt: et iterũ atq; iterũ decursando vadunt: vsq; quo fatigati deficiant: tũc irruentibus thartaris cum clamore occiduntur.

Capitulũ septimum de finibus ⁊ metis thartaroꝝ Zauolhensium.

Clauditur terra Cham ⁊ thartaroꝝ Zauolhensium: ab ortu solis mari Caspio seu Vircano. A septentrione campis longissime latissimeq; ꝓtensis. Ab occasu fluminibus Tanai ⁊ Volha. A meridie partim mari Euxino seu ponti: partim altissimis montibus Iberie et Albanie: mare Caspium vocant Ruteni. (Chwalẽsk more) ⁊ est mare non ab oceano: sed a fluminibus illic defluentibus ꝓgestũ: fluunt multa ac magna flumina in alueariũ illius maris: de rippis altis: impetuose ⁊ quasi per saltũ ex alto in mediũ decidentibus: ⁊ iuxta rippas sub ipsas trãseuntibus iter prebentibus. Vnde fit vt ibi

in estate a Persis ⁊ Medis refrigeriū querat̄: ⁊ in hyeme rōe euapo rationū tēperies ꝯflat̄. Juxta illud mare ⁊ post ad orientē vt ruteni ꝓferūt: sunt thartari criniti q̄s thartari Kalmuchi ⁊ paganos nuncupant: qm̄ ritū machometicū nō colūt: nec crines capitis abradūt: quēadmodū thartari oēs radūt: preter adolescentes q̄ rasa coma: binos radios criniū ab aure dextra ⁊ aliū a sinistra vsq; in brachia ꝓminētes: in signū inubilitatis aut virginitatis relinquūt Ab occasu sunt flumina Tanais ⁊ Volha: tanaim thartari Don appellant: q̄ scdm̄ fontes suos ex ducatu Rzesensko a duce Mos kouie occupato: versus septentrionē fluit. Post flectit̄ in meridiē: ⁊ tribus hostijs paludes Meotides ingredit̄: immo ipse paludes meotidas causat. Sunt iam circa tanaim arbores: pomaq; ⁊ alij fructꝰ Sunt ⁊ mellificia quercina nōnulla ⁊ pauciora de pino. Inde est q̄ thartari sanctū Don dicūt: q̄a iuxta illū victū ex fructibus melle ⁊ piscibus reperiūt. Volha fluuius thartarice Edel nuncupatus: ex Mos kouia ꝓfluit ex fontibus septētrionalioribus ⁊ occidentalioribus q̄ Tanais: qui cū ad septētrionē flueret longo tanaim circuiens interuallo: deflectit̄ in orientē ⁊ meridiē ⁊ viginti q̄nq; hostijs seu fluminibꝰ in mare Euxinū delabit̄. Distat tanais a volha q̄nq; hebdomadaꝝ itinere: ad minus veloci cursu triū hebdomadarum eq̄tatione vel plus. Et est volha in triplo maior q̄ Don: vigintiq̄nq; aūt partitiōes seu ꝑticularia flumina ipsius volhe sunt magna: minora aūt ex eis sunt tanta: q̄ntus tiberis Rome aut visla post Cracouiā: sunt multum piscosi prefati fluuij ita q̄ framea thartari: ceteriq; transeuntes in rippa stando: pisces cū aq̄ decurrētes secēt ⁊ tollāt. Est iuxta hos fluuios tanaim ⁊ volha air. i. calamus aromaticus q̄ ⁊ (brostworce) dicit̄: in maxima copia. Ibidē reuponticū q̄d thartari nominā̄t (cinireuent) crescit: ⁊ cinireuent nomen est ꝑsicū. Itē (Kucilabuka) vel vt alij exprimūt kilcabuha: ⁊ in latino sonat oculus cornicis: ⁊ est multe calefactionis. De ortu hoꝝ fluminū don ⁊ edel: cum de Mos kouia tractauero clarius dicā. Quotiēs aūt thartari Zauolhenses in terras nostras spoliatum ire vadunt: per hec ⁊ alia flumina absq; nauigio (alligatis sarcinis desuper: ꝯiugibusq; ⁊ pueris in dorsis equoꝝ sedētibus: ipsimet caudas caballoꝝ tenētes) transnatāt: ⁊ rapinas crudelitatesq; plurimas inferunt. Ad meridiē versus mare Caspiū sunt montes Iberie ⁊ Albanie: quos Rutenia gente (Pyacihorsci cirkaci) quasi quinq; montani cirkaci vocāt. Inter illos siquidē mōtes sunt Gazarorum gentes: quas vt vestra Morauica legenda depromit

Tractatus primus

sanctus Cirullus ⁊ Metudius fratres: per Michaelē imperatorē Constantinopolitanū missi: ad fidē christi puerterūt: ⁊ vsqꝫ nūc fidem ⁊ ritū grecoꝝ profitentur: sunt homines bellicosi: in tota asia ⁊ Egipto acceptabiles: apud hos thartari Zauolhēses tela cōparāt Verū hac etate greci illas gentes Abgazari: ⁊ abgazeli nominant: ⁊ vicine iuxta illos sunt gentes Circassi ⁊ Mengrelli: omnes de ritu greco per beatū Cirullū in fidē christi reducte. Inde sanctus Cirullus rediens ex mari euxino seu pontico (in quo omnipotens deus mirabilis ⁊ gloriosus in sanctis suis: dederat habitaculū ⁊ ecclesiam marmoreā per manus angeloꝝ sancto Clementi structā: quā singulis annis in festo. s. clementis ⁊ septē diebus: mari recedente ⁊ siccato: secure circūsiti incole aggrediebant: sanctū dei venerādo colendo ⁊ extollendo) sustulit corpus sancti clementis ⁊ in Morauiā predicaturus christū dominū secū tulit ⁊ asportauit. Deinde Romam euocatus ⁊ per papā Nicolaū citatus: predictū corpus. s. clementis Romā detulit ⁊ in ecclesia. s. clementis honorifice deposuit Ipse Cirullus cum Metudio fratre in eadē basilica beati clemētis Rome sepulti sed non sunt reperta ossa illoꝝ per tuā M. P. summe desiderata in eadē basilica quesita. Ex montibus Circassioꝝ pyacihorski: seu quinqꝫ montiū fluit magnus fluuius Tirk in thartarico nuncupatus: rapidissimo cursu lapides secū voluens ⁊ multos pisces: in mare Caspiū defluit. Post hunc ex eisdē montibꝰ fluuius Cohan minor qꝫ Tark in prenominatū mare caspiū descendit.

¶Capitulum octauū de genelogia imperatorum trans Volbam incolētium.

Quatuor sunt horde thartaroꝝ: totidē imperatores eorundē: scilicet horda Zauolhensiū: horda Precopensiū horda Cosanensiū: ⁊ quarta horda Mohacēsiū: quintamqꝫ addunt que imperatorē non tenet ⁊ nuncupant eam Kazacka. De his inferius dicet. Horda in thartarico multitudinē significat. Principalis ergo horda est Czahadaiorum siue Zauolhensiū: que Tak Xi. i. capitalē hordā vel homines principales ⁊ liberos sese nominat: tum quia nulli subicit tum qꝛ ab ipsa cetere horde propagate sunt: ob hoc ⁊ Mostkouite magnam hordā Zauolhensiū hordā appellant. Inde etiā imperator coꝝ Jr Tli Xi. lingua ipsoꝝ: hoc est liber homo dicitur. Dicitur ⁊ Vluchā quod sonat magnus dominus: siue magnus imperator: vlu enim

magnus: Cham vero dominus ⁊ imperator est. Eundē aliqui magnū canē dixerunt ⁊ male interpretati sunt: quia Vlucham non significat magnū canē: cham etenim cum aspiratione dominū aut imperatorē: ⁊ cam sine aspiratiōe cruorē: ⁊ nunq̄ canē sermone thartaroꝝ designat. Produnt itaq̄ ⁊ referunt thartari: q̄ quedā vidua concepit ⁊ peperit filium nomine Cingkis: ⁊ cum filij ipsius tanq̄ adulterā necare voluerunt: finxit ⁊ excusauit se non ab homine sed a radijs solis concepisse. Cui figmento filij credentes matrē liberā dimiserunt. Natus ergo eius Cingos vel cingkis: homo sortis humilis: creuit in virū magnū ⁊ fortē. Et is fuit primus ꝓpagator et sator imperatorū Cahadaioꝝ seu Zauolhensiū. Huius filius fuit Jocuchā gentilis ⁊ paganus: Jocucham genuit Zaincham tertium imperatorē: qui in orbe terraꝝ ⁊ maxime in Polonia Hungaria et Russia dicitur Bathi. Iste destruxit Gothiā ⁊ Russiam ⁊ vastauit Poloniā: Slesiā: Morauiā ⁊ Hungariā prout a principio dictum est. Idem Bathi fuit gentilis primū: tandē sectā Machometi persuasus cum thartaris suscepit: quam in hanc diē tenent et sequuntur. Quartus imperator ex bathi genitus fuit Temir Kutlu. ⁊ interpretatur ex thartarico felix ferrū. Temir felix ⁊ Kutlu ferrum: erat siquidē felix ⁊ bellicosus. Iste est ille Temerlanes in historijs celebrat⁹: qui totā asiam vastauit ⁊ vsq̄ ad egiptū pertransijt. Iste imperatorē Turcoꝝ: Pesaitem primū ꝯflixit ⁊ captiuatū catenis aureis alligauit: ⁊ post in breui dimisit. Iste habuit exercitū duodecies centena milia. Fuit ⁊ alius princeps thartaroꝝ eo tempore: Aksak Kutlu: quod in latino sonat claudus vel claudū ferrū: quoniā claudus erat sed ferox. Is multa bella feliciter gessit: ⁊ ciuitatē magnā in terra Czahadai. i. thartaroꝝ Zauolhensiū nomine Kumumedczar expugnando desertauit ⁊ in solitudinē redegit: stant dom⁹ illius ciuitatis murate vacue ⁊ ecclesie olim Gottoꝝ tricente: in ritū machometicū ⁊ Mesquitas (absq̄ habitatoribus) redacte. In castro illius ciuitatis fit sepultura imperatoꝝ Zauolhensiū. Quintus imperator ex Temirkutlu progenitus fuit Temir Czar: iste vt dicit̄ per Vittoldū ducē Lithuanie ⁊ Vladislaū regē polonie: in auxiliū contra cruciferos Prussie euocatus fortiter pugnans ferro occubuit. Sextus imperator ex Temir czar genitus fuit Machmetczar. Ex isto genitus est Achmet czar septimus imperator: ⁊ achmet sermōe thartaroꝝ exponit̄ cōponibilis. Achmet genuit Siachmet octauū imperatorē. Sziachmet sonat quasi religiosus achmet: ⁊ thartari cognominant ipsum Sachmet: quod est martirisatus achmet: quia

per Lithuanos captus detinet in Kowno incarceratus. Iste euocatus per Albertū regē Polonie ⁊ per Alexandrū magnū ducem Lithuanie in solatiū ꝯtra Mendligeri imperatorē Prekopensium thartaroꝝ Anno dñi millesimo quingentesimo: venit sub hiemem cum sexaginta milibus pugnatoꝝ: mulieres vero ⁊ pueri fuerūt supra centū milia: ⁊ quia hiems fuit horrida intensiqꝫ frigoris ꝯiunx eius per imperatorē Precopensem clam vocata frigus ⁊ inediam non ferens: in Prekopa Siachmet marito suo cū magna parte exercitus fugit. Itaqꝫ Siachmet militibus diminutus ⁊ intensissimo frigore pressus per Mēdligeri Precopensem oppugnatus: disiecto eius exercitu ꝯflictus est: ⁊ cū tricentis equis versus Baizetū Turcoꝝ imperatorē fugit. Cūqꝫ in Byaligrod qđ sonat albū castrum iuxta mare ponticū peruenisset: intellexit se captiuandū mādato imperatoris Baizet. Iccirco prepeti cursu retro cū q̄nquaginta equis fugit: ⁊ in campos prope Kiow euasit. Capitaneus vero Kiouieñ per exploratores de ipso certior redditus: circūdedit eū cū suis ⁊ captiuauit. In Vilnamqꝫ lithuanis misit: vnde aliquotiens fugerat ⁊ cōsecutus cōprehensus ⁊ reductus est. Alexandro aūt rege Polonie ⁊ magno duce Lithuanie ꝯuentionē generalē in bresce Rutenoꝝ agēte: aduenit mandato eius Sziachmet ex Vilna: et magnifice ꝑ regē Alexādrū ad vnū miliare in obuiū sibi eunti susceptus est. Deinceps in Radom ꝑ Polonos vt reduceret in Thartariā trās Volham: ꝯductis aliq̄t milib⁹ armatoꝝ leuis armature decretū est: ⁊ vt cōpetentior reductio ⁊ a suis laudabilior susceptio fieret: premiserūt Kazak Soltan fratrē germanū Szachmet. Qui trans Volhā ꝑuenit ⁊ cū Albugerim czar patruo Szachmet: in Czahadai terra eoꝝ ꝯnata morat. Sachmet vero pro expeditiōe armatoꝝ in Lithuaniā transiēs: ad suggestionē Mendligeri Prekopeñ imperatoris captiuatus est denuo per Lithuanos ⁊ in Kowno qđ est castrū iuxta mare Balteū detrusus ac incarceratus est Vere Sachmet. i. martirisatus a suis nuncupatus.

¶ Capitulū nonū: ꝙ gentes Scithie inquiete sunt ⁊ semper rapaces.

Non possunt Thartari in quiete viuere: quin semper vicinos impetāt ac inuadāt: predāqꝫ ex spolijs hominum ⁊ pecoꝝ abigant ⁊ reportēt: ⁊ hoc cōmune est omnibus hordis thartaroꝝ: ab exordio ⁊ ingressu eoꝝ in

hanc diem. Unde pauca pro multis exemplificando: Anno dñi millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto. Ingens thartaroꝝ exercitus ex multis legionibꝰ ꝯflatus ⁊ ꝑ gẽtes Rutenoꝝ atqꝫ Lithuanoꝝ adauctus: cũ ducibus thartaroꝝ Nogay ⁊ Thelebuga post festũ sancti Andree in terrã Sandomirieñ aduenit: transiensqꝫ ꝑ glacies induratas fluuij Visle: tam ciuitatẽ q̃ ecclesias eius incẽdit castrũqꝫ in qd̃ vniuersa Sandomirieñ regio cũ vxoribus pignoribus ac fortunis ꝯfugerat cinxit: ⁊ illud nocte ⁊ interdiu expugnauit sed cũ non preualuisset. duces Russie Vasilko ⁊ Leo filij Danielis regis Russie dolose suaserunt omagiũ ⁊ subiectionẽ prestituros ꝓpter securitatẽ: qd̃ Sandomirieñ fecerũt: thartari aũt fide violata clamore valido ⁊ ꝯcursu inuecti in castrũ: oẽs crudelibꝰ supplicijs truculentissime enecauerũt: fluxitqꝫ sanguis occisoꝝ de colle arcis: tanq̃ quidã riuus in Vislã. Alios vero homines occidere fastidientes: tanq̃ gregẽ cumulatos in Vislã impulerũt ⁊ submerserunt. Effusiqꝫ e Sandomiria thartari: ducatũ p̃bentibus Rutenis in Cracouiã veniẽtes ⁊ eã vacuã habitatoribus reperiẽtes: in tecta et valitudinarios seuierũt: tribusqꝫ mensibus grassati: nullã resistentiam passi: onusti preda in Thartariã reuersi sunt. Preterea apud Cracouiã puer natus vir semestris (mirabile dictu) articulata voce thartaros venturos ⁊ Polonoꝝ capita precisuros p̃dixit. Cunctis trementibus interrogatus: an ipse etiam thartarorum aduentum timeret. Respondit plurimum sese timere cum inter alios suum caput essent precisuri. Et ecce sub intensissimis frigoribus ⁊ densissimis niuibus ferocissima gens thartaroꝝ famem sedatura: ducibus Nogay ⁊ Thelebuga. Primum in Lublienses ⁊ Mazouie: ex post in Sandomirieñ Siradieñ ⁊ Cracouien oras: in numero locustaꝝ venit. A castro ⁊ ciuitate Sandomirieñ cum ignominia ⁊ strage: militibus qui in presidio erant strennue tutantibꝰ repulsi. Plures ecclesias: monasteria ⁊ munitiones obtinuerunt ⁊ incenderũt. Ad Cracouiã aũt in vigilia natiuitatis christi applicantes ⁊ eam expugnare adorsi: aliquot insignes eoꝝ amiserunt: vlulatuqꝫ edito ab ea discesserunt ⁊ depopulationẽ cũ spolijs longius extenderunt. Dux Lesko niger de viribus suoꝝ militũ diffidens in Hungariã cum Griffina sua coniuge secessit. Et thartari grassantes ad alpes Pannonias ⁊ ad Slesiã puenerũt. Terris itaqꝫ p̃dictis spoliatis sacerdotibus: lactantibus: ⁊ senibus trucidatis cũ ingẽti preda hominũ ac pecoꝝ abscesserũt: quã apud Vladimiriã russie partiẽtes

viginti vnum milia de virginibus dumtaxat nondū nuptis cōputauerunt: ex quo multitudo ceteroꝝ viroꝝ ⁊ feminaꝝ poterit estimari. Eodē fere tempore thartari per Cumanos inducti: Hungariā cedibus ⁊ spoliis vsqꝫ ad Pest vastauerunt: ⁊ in ea ab octaua epiphaniaꝝ: vsqꝫ ad festū pasce cōmorati sunt. Item eodē anno thartari imperiū Constantinopolitanū inuaserunt ⁊ plurimis hominibus trucidatis: multa loca desertauerunt: Vnde ex his liquet q thartari nunqꝫ sine spoliis viuunt: ⁊ q vicinas gentes turbāt ⁊ inuadunt: velati iſtis annis thartari Precopenses sepenumero Valachiam Russiā Lithuaniā ⁊ Moskoniā affligunt. Thartari vero Mohaienses ⁊ Kosanenses Moskouiam inuadunt ⁊ spoliis atqꝫ cedibus implent.

Tractatus secundus.

Capitulū primum que gentes que ve natio habitat in Scithia que nunc Thartaria vocatur.

Cum sunt tricenti ⁊ sex anni q thartari ingressi occupauerunt Sarmatiā Asiaticā seu Scithiam: pulsaret forsan quempiā dubitatio que nam gentes inhabitarunt prefatā sarmatiā asiaticā: ⁊ nunc ⁊ priscis temporibus scithiam appellatā. Ad hoc ex precedentibus facile est secundū historias respondere: quoniā Gothi illas terras tempore aduentus ⁊ ingressionis thartaroꝝ incoluerunt: a vicinis Polowci nūcupati: quod sermone slauoꝝ rutenoꝝ ⁊ moskouitaꝝ rapaces ⁊ spoliatores sonat: quia tunc Gothi quēadmodū nunc thartari: tanqꝫ canes venatici vicinas inuadentes nationes molestabant ⁊ spoliabant. Sed altius exordiendo dicamus q secundū Ptolomeū pheludianū in secundo quadrupartiti: angulus aquilonis septentrionalis vbi nunc resident thartari est de partitione trianguli signoꝝ septentrionaliū aereoꝝ. Dominaturqꝫ in eo saturnus cum signo aquarij: qui reddit prefatū angulū ferocē ⁊ horrendum scōm incolas eius: sic enim inquit idem Ptolomeus. Qui in confinibus terraꝝ Sarmatie ⁊ terre Ascarde conuersantur aquario ⁊ saturno assimilantur. Vnde maioris sunt crudelitatis: qualitatesqꝫ animaꝝ suaꝝ ferocissime hec ille. Maligne siquidē est influentie ille falcifer saturnus: ⁊ humano generi infestissimus. suis contrarijs qualitatibus frigiditatis ⁊ siccitatis semper contrarius.

Ex illo ergo angulo ꝓsurrexerunt ⁊ vsqꝫ in hanc diem insurgũt nationes rigide ⁊ crudeles humanũ genus perturbantes: sc̃om qꝫ Jeremias primo capitulo dixit. Ab aquilone pandet omne malum super omnes habitatores terre: quod cui placeret examinare: manifestissimũ ⁊ verũ (quia diuinũ oraculũ) apparebit. Jbi enim historie ⁊ Ptolomeus in loco preallegato tradunt mulieres que amazones dicuntur habitasse: illis temporibus terror mundi. Nam fragilitate sexus abiecta: plures terras vexauerunt. Asiamqꝫ minorẽ occupauerunt ⁊ Ephesum famosam vrbẽ ꝓstruxerunt. His deletis ⁊ exterminatis successerũt alie nationes: scithe cõmuniter nũcupate: orbi terrarꝫ vt sepe molestẽ: tandẽ superuenerũt Gothi qui ⁊ gete vocantur: quorꝫ captiui a Grecis ⁊ comicis eorꝫ geta ⁊ a dacia dauus ⁊ dacus: tanqꝫ slaui ⁊ serui tenti ⁊ nuncupati fuerunt. Hi longo tempore possederunt illas terras: ciuitatesqꝫ ⁊ castra murauerunt: preda tamẽ vt semper vixerũt. Donec ex Juhra: a finibus septentrionalis scithie superuenerũt Juhri: qui postea Hugni deinde Hungari sunt dicti: hi Gothos sui multitudine pressserũt ⁊ expulerũt. Ciuitates tamen ⁊ quedã castra non obtinuerũt. Gothi pulsi alienas sedes intrauerũt. Primũqꝫ Alanos Rorolanos Rutenos ⁊ Vandalos ciecerũt: tandẽ iuxta mare ponti cõmorati: Bulgariã Traciam ⁊ imperiũ Constantinopolitanũ inuaserũt: quos Zeno imperator perhorrescens ⁊ suspectos habens ad Jtaliã liberandã de manibus Odoacri Eruli misit: prout infra dicet. Vandali vero ⁊ Alani vagi: a Constantino magno sedẽ petierũt: ⁊ ꝑ mansiõe Pannonias acceperunt. De his specialiter inferius tanget. Juhri aũt multiplicati per flumina magna transeũtes: vt fert ꝑ venatores ceruã sequẽtes ducti ⁊ animati: terras Russor intrauerũt ⁊ Pannoniã ꝑpere aggressi sunt. Preficiẽtesqꝫ eis Attilã in ducẽ: fere toti Europe molesti fuerũt. Deinceps Gothi qui super remanserãt: pace oblata multiplicati sunt: ⁊ thartaros inuasores imo ⁊ exterminatores prout in principio huius operis diximus acceperũt. Hec summarie de habitatoribus Sarmatie Asiatice dicta sunt: in sequentibus aũt amplius ⁊ particularius dicetur.

Amazones

Ephesus

Scythe Gothi siue Geti

Iuhri Hugni Hungari

Gothi pepulerũ Vinnos

Vandali Alani

Attila Iuhrus

Gothi

¶Capitulũ secundum de Gothis.

Gothi de scithia pulsi partim in thaurica insula: ⁊ iuxta eam: iuxtaqꝫ mare ponti: cõmorati sunt: partim vero cum Ragaso rege eorꝫ plusqꝫ ducenta milia Jtaliã inuaserunt: ⁊ cũ Roma tremeret: ⁊ tantã potentiã expauesceret. Multitudo eorum in aspero montis Fesulani

Gothi in Taurin

Ragasus Gothus ⁊c in Jtaliã

ùgo: inedia ꝓsumpta est. Captusq; z in vincula ꝓiectus est Ragasus rex: exercitus vero eius tanq; pecudes diſiectus trucidatus z venundatus est. Hi aũt q circa thauricã z pontũ sederũt: bifariam diuiſi sunt: z qui cũ duce Alarico ad occasum in Italiã z Galliã ꝓfecti sunt Viſſigothi. i. occidẽtales gothi vocati sunt. Qui vero cum principe Frigideruo in locis suis ad mare ponti ꝑmanserũt Ostrogothi hoc est orientales gothi sunt appellati. Exinde apertũ z manifestũ est vnde ostrogothi z vuiſigoti dicti sunt. Patet etiã q gothi sub rege Dacie in gothia degẽtes: frũole z inepte eis noia ostrogothoꝝ z vuiſigothoꝝ appꝛopꝛiãt: cũ non de ipſis: sed de his quos diximus circa pontũ z Miſiã cõmorantibus: z illis ad Gallias trãseuntibus: orientales z occidentales gothi primũ z vere dictũ sit. Illi aũt in Gothia in septentrione ad oceanũ in terra algidiſſima: haud in oriente degunt. Maleq; z absurde aliena nomina eis vsurpant. De hoc vide paulũ diaconũ lib. xvi. cap. ij. Orientales quoq; gothi Miſiã z Traciã ceteraſq; ꝓstantinopolitani impij ꝓuincias ingreſſi sunt: quos impator expaueſcens z ab imperio ꝓstantinopolitano semouere cupiens: cum Theodorico rege eoꝝ ad liberandam Italiã contra Odoacrũ miſit. Hi per Seremiũ z Pannoniam gradientes: cum ꝓpe Aquilegiã circa fluuiũ Sontiũ se suaq; iumẽta reficerent z pabularent: Odoacrũ cũ grandi exercitu veniẽtem z eis oppugnationẽ inferentẽ fuderũt. Qui fugiens Romam peruenit: z quia clauſas ei portas reperit: retrocedẽdo ad Rauennam cucurrit. quẽ Theodoricus obſidiõe cinxit z poſt triennium cũ eo cõpoſitiõe facta dolo occidit: totiq; Italie dñatus est. Qui autem reges gottoꝝ in Italia Gallia z Hiſpania fuerunt de facili ex hiſtoricis colliges: qm̃ de his non est mihi intentio principalis scribendi. Iuxta aũt siue Hungaris de Sarmatia aſiana in Pannoniã abeũtibꝰ reliquie Gottoꝝ aucte z multiplicate sunt: quas thartari ab oriente superueniẽtes in toto deleuerunt: sed z ciuitates castraq; demoliti sunt: vt solũ in thaurica inſula reſidui reperirent. Verũ Januenſes ex Italia Theodoſiã seu Caffam vrbẽ famoſam in Thaurica inſula ſubipſis obtinuerũt z coloniã fecerũt: tandem thartari de familia Vlanoꝝ de quibꝰ infra dicẽt per portã septentrionalẽ inſulã ingreſſi: totã cũ opidis pagis z campis occupauerunt: ducibus de Mankup (qui generis z lingue gothoꝝ fuerũt) dumtaxat caſtrum Mankup retinentibus. Poſtremo Machomet octauus imperator thurcoꝝ anus moderni Selambeci imperatoris thauricam inſulam cõprehendit Caffam expugnauit: thartaQui in Tauriam Vuiſigothi

Ostrogothi

Gothi in Gallias

Theodoricus

Ostrogothi Hi Aquilegiã

Sontium fl.

Theodoricus Odoacrum ſuperat Italiã dñatur

Iuxta

Gothi Scleti

Tauriam

Theodoſia Caffa

A Tartari ꝓpoſ

Mankup

ros Prekopenses seu Olanos cum toto Cheroneso omagiales sibi fecit: Et vltra insulã ad septentrionẽ castrũ Azow in ripa Tanais incastellauit ⁊ in hunc diem thurci tenent. Binos quoq; duces et fratres de Mankup vnicos gothici generis ac linguagij supstites (ha spem gregis gothorum prolificandorum) gladio percussit: ⁊ castrum Mankup possedit. Sicq; gothi penitus: tam circa sarmatias quam in Italia Hispania ⁊ gallia extincti sunt: nec eorum genelogia peramplius comparet.

¶ Capitulũ tertium de Alanis: Vandalis ⁊ Sueuis.

Alani fuere gentes in alania regione sarmatie europiane: flumini Tanai contigue ⁊ cõtermine. Et est regio plana sine montibus: paucas simositates ⁊ colles habens: caret colonis ⁊ habitatoribus: qm̃ ab inuasoribus electi ⁊ dispersi: in alienis prouincijs consumpti ⁊ extincti sunt. Stant campi Alanie late profusi: tam alanis q̃ aduenis possessoribus orbati ac deserti: dumtaxat interdũ Kazaci eam pertranseunt: querentes vt moris eorum est quem deuorent. Kazak thartaricũ nomen est: Kozak vero Rutenicum: valẽs in lingua latina seruilẽ stipendariũ: grassatorem seu reytteronẽ: spolijs enim viuunt: nulli subiecti gregatim latissimos ⁊ vacuos campos tres sex decem viginti sexaginta. ⁊c. numero percurrentes. Cresçit in illa terra calamus aromaticus vberrime (tatarskyezele) a Polonis nomine a thartaris mutato nuncupatus. quoniam non longe a thartarorum regione cresçit ⁊ multiplicatur. Ast Vandali sunt ⁊ fuerunt populi germanie vt suis traditiõibus celebrãt Plinius: Suetonius Tranquillus: ⁊ Cornelius Tacitus: secus flumen Vandalum: a regina eor in libamẽ ⁊ sacrificiũ dijs suis pro victoria ex inimicis adepta: sponte in ipso submersa appellatũ. Hoc flumen istula ⁊ Visla vocat. Vt aũt de vandalis cõpletior hĩstoria referat: accipiendũ est q̃ Slaui ex iauan filio Japhet per Melisam procreati sunt. Noe siquidẽ genuit Sem Cham ⁊ Japhet. Japhet vero Jauan q̃rtogenitũ ⁊ fratres eius. Jauan iuxta mare ioniũ ⁊ egeũ grecos edidit ⁊ multiplicauit: simul ⁊ Heladicos seu Eolios: slauosq; p filiũ suũ Melisam ꝓpagauit: a Jauan em̃ ioniũ mare dictũ est: hebrei quoq; ionios ⁊ grecos lingua eor iauan vocitãt. Hec est sententia Josephi de filijs Noe. Slaui itaq; mor post grecos ad occidentẽ terras possederũt: Seruiã: Rasciã: Dalmatiã: Misiã: bulgariã: bosnã: croacia: pãoniã ⁊ Slauoniã. Fuerũt aũt ꝓnapes

Liber primus

Lech ⁊ Czech bini fratres: Jauan nepotes: de semore Meliſe deſcẽdentes. Croaciã ac Slauoniã per Krupã fluuiũ rapidũ ⁊ velocem diſterminatas: ſorte cũ cognatiõe ⁊ familijs eoꝝ inhabitantes: regiam locũqꝫ principalẽ ſue reſidentie in Pſari caſtro ac villagio eius nominis tenentes: villa vſqꝫ in hodiernũ diẽ cũ ſuo nomine Pſari permanet ad fluenta Krupe: plures iubaiões ⁊ colonos: noſtro euo etiã linguagij ſlauonici habẽs. Caſtrũ vero demolitũ ſolas ruinas ⁊ fundamẽta arcis demonſtrat. Cum aũt ex multiplicatõe hominũ ⁊ genelogiaꝝ Dalmatia Croacia ⁊ Slauonia eas non cõprehendentiũ ſepenumero iurgia ⁊ cedes inter fratres: principes ⁊ cognatos pullulabant. Qua propter prefati duces Lech ⁊ Czech vitando peſſima facinora: patricidia ⁊ mortes hominũ animo cõcordi ⁊ conſilio ſalubri: collectis rebus ⁊ gentibus eoꝝ. per familias ⁊ colonias cũ tota ſupellectili quã tulacunqꝫ tunc habebaẽ: relictis ſedibꝰ natiuis: ad occidẽtales diuerterũt regiones exploratũ ire ⁊ percontari nouas ſedes. Sciebãt nãqꝫ orientales meridionaleſqꝫ regiones colonis ⁊ habitatoribꝰ occupatas atqꝫ refertas: ⁊ iccirco fruſtra eas aggrediendas ⁊ querendas. Profecti itaqꝫ peruenere in Moraniã ⁊ Bohemiã: ⁊ luſtrata vniuerſa illa regiõe: vaſta quidẽ ⁊ nondum culta. Perſpecta ⁊ aura eius ſalubri ⁊ gleba fertili: fixerũt tentoria in monte qui Rzip dicit: cepitqꝫ Czech frater minor: loci amenitate delectatus: a maiori natu germano ſuo Lech plurimis inſtãtijs petere terras Morauie ⁊ Bohemie in hereditatẽ ſuã: poſteroꝝqꝫ ſuoꝝ perpetuandas ⁊ populandas. Lech aũt ad obeundã ⁊ nutriendam beniuolentiã fraternã: pdeſcẽdit votis petitiõibuſqꝫ Czech: ⁊ valedicens pceſſit cũ ſuis verſus orientẽ ⁊ ſeptentrionẽ. Deueniensqꝫ i terras incultas: a nemine vnqꝫ habitatas Sleſie ⁊ maioris Polonie: ſuos ſuaqꝫ oia expoſuit ⁊ firmauit. Multiplicatiqꝫ Lechite qui ⁊ poloni in his locis maioris polonie ⁊ Sleſie: creuerunt deo volente in maximo numero: ⁊ impleuerũt Vandaliã. i. Poloniam iuxta flumen Vandalũ qui nũc Villa nominaẽ. Impleuerũt pomeraniã Caſſubiã ⁊ totã regionẽ ſecus mare Germanicũ vbi nunc eſt Marchia Lubek ⁊ Roſtok vſqꝫ ad Weſtphaliã: ſortitiqꝫ ſunt varias nominatiões ſcõm varietatẽ locoꝝ que inhabitarũt: ⁊ hi qui penes fluuiũ Sueuũ: nunc in theutonico Spre ſeu Sprewa dictum: cõmorati ſunt: Sweni nuncupati: ⁊ alij iuxta eos Burgundia caſis ⁊ aceruis quos lingua ſua polonica (brogy) vocant: appellati ſunt. Sicqꝫ de reliquis (Drewyanye ⁊ Trawyane) a copia lignoꝝ ⁊ graminũ nomina pceperunt. Tempore aũt impatoris Au-

gusti: vt refert Bergomensis in supplemēto Burgundoꝝ octuaginta milia ex septentrione venientes ripas Reni insederūt: quos Drusus ⁊ Tiberius nepotes Octauiani: vt refert Paulus Orosius: expulerūt ⁊ repedare in cōnatas sedes cōpulerūt. Tandē Drusus Renū ⁊ Albim fluuios transeūdo pugnauit (albis fluuius est p Bohemiā ⁊ missum vsqꝫ in mare germanicū decurrens labya in bohemico nuncupatus) ⁊ in Sueuos ⁊ Burgundos incidit: qbus cū cruentissimā pugnā egit cū victoria: sed victor Drusus in eodē prelio p ferocissimā Sueuoꝝ gentē necatus occubuit: ⁊ in magūtiā relatus: sepultus qeuit. Exinde cesar Octauianus vt miteſcerēt sub mitiori celo suenos vt inqt Suetonius tranquillus traduxit in Galliā atqꝫ in primis reno agris collocauit: vbi vrbs augusta in honorē imperatoris Augusti structa est: q translati in hāc diē Suenia priori patria ⁊ Vindelici a linguagio Vindelicoꝝ atqꝫ slauoꝝ nominanť. Ipsaqꝫ vrbs Augusta: vindelicoꝝ augusta dicit. Hec referūt prefatus Suetonius tranquillus ⁊ Martinus in sua Martiniana parte scōa sub descriptōe cesaris Augusti: tametsi sue ui de puincia eoꝝ cis mare Germanicū sita educti fuerūt: alij tñ poloni Vindelici ⁊ slaui subintrauerūt ⁊ illā regionē repleuerūt. Dñ tpe Valētiniani impatoris vt dicit Orosius ⁊ Bergomēsis in supplemēto. Burgundi item ex septentriōe de terra Vindelicoꝝ surgētes ad Rodanū fluuiū ptransierūt: ⁊ qz pacifice illas terras coluerunt a vicinis eoꝝ intacti Burgundiā ex suo noīe vocatā pstituerūt. Sed Vindelicos circa Lubek Rostok. Meckelf burg ⁊ fluuiū sueuū: imperatores Henrici: tanqꝫ gentiles Christū colere nolentes expugnauerūt. Sicqꝫ ad extremū Henricus tertius deuictis p dictis gentibus: theutonicos in eoꝝ loca induxit ⁊ locauit: refert quoqꝫ historia eiusdē Henrici tertij: q ūttuor reges Vindelicoꝝ capti diebus festis ⁊ diebus coronatiōis sue: lebetes ⁊ caldaria in ignominiā eoꝝ ad coqnā eius ferebant. Dex tñ verū vsqꝫ in hodiernā diē pdurant vindelici seu slaui in illis locis circa Lubek rostok Misnā ⁊ Marchiā non in vrbibus sed in pagis ⁊ villagijs: p̄cipue hi qui sarbi ⁊ Winde vocanť: permanēt ⁊ nomina polonoꝝ atqꝫ Vindelicoꝝ prisca in nominatione locoꝝ castroꝝ ⁊ ciuitatum Nam Lubek rostok Mekelf burg. ⁊c. nomina sunt polonica.

Burgundi ꝛpulsi a Reno

Albis ꝛ lybya

Augusta Vindelicoꝝ

Burgundia hodie

Henrici Imp.

Windi hodie qz

Capitulum quartum. Continuatio de Vandalis Alanis ⁊ suenis.

Alani

Liber primus

Expulsi Alani e suis sedibus ad Vandalos declinauerunt: ⁊ simul Pannoniā intrauerunt: ipsamq; quasi sexaginta annis inhabitarunt: postea Rempu. Romanoꝝ inuadentes Gallias afflixerunt. Et exinde vt referunt historici ad Vandaliā seu Poloniā redierunt ⁊ vsq; ad tempora Stiliconis cōmorati sunt. Intulerūtq; (vt ex quibusdā signis ꝯijcio) īmensam multitudinē argenteoꝝ cū figura ⁊ effigie Adriani imperatoris: prout titul⁹ ⁊ superscriptio ostēdit: quā monetā in hanc diē est reperire apud Polonos secus decursus aquaꝝ ⁊ illuuia pluuiaꝝ ⁊ in campis in cultura agroꝝ: vocantq; eā ruricole denarios sancti Joannis baptiste: ꝓptex expressam imaginē capitis ⁊ colli ad similitudinē capitis sancti Joānis in disco. Tempe aūt Honorij impatoris Stilicon comes Romanus: cupiens filio suo Eucherio apicem ⁊ culmen imperij ꝯquirere Vandalos: Sueuos Alanos ⁊ Squados ꝯcitauit ad arma ⁊ ad ꝑturbandū dominiū romanoꝝ. Qui in Gallijs debachantes diuina ⁊ humana pessundarūt atq; destruxerūt. Deinde Gothis cedentes Hispanias penetrauerunt ⁊ nunc has nunc illas terribili mente afflixerunt: Deinceps ad Affricā occupandū: ꝑ Bonifaciū principē Ro. euocati transierūt: ⁊ illā ferro ⁊ igni vastātes ꝯquisiuerunt. Prio itaq; anno Gratiani puta anno dñi tricētesimo octuagesimo primo ⁊ deinceps: sup Vandalos de regno Polonie exeuntes regnauit Modigisilus annis triginta. Post hunc filius eius Gundericus in Hispanijs annis sedecim: hic capta Hispali: cū manus in ecclesiā ipsius ciuitatis extendisset a demone corrept⁹ interijt: cui Gensericus frater successit vt refert Paulus diacon⁹ ab hispanijs ad Affricā transiens: cunctā pene affricā: ferro flamma rapinis crudelissime deuastauit: fidē catholicā impietate arriana infectus subuertit: episcopos exulauit. Sub hoc turbine: teste eodē paulo diacono ⁊ Possidonio beatus Augustinus eps Hipponeñ ne sue ciuitatis ruinā cerneret expletis annis vite sue septuaginta sex migrauit ad christū. Deinde Gensericus Cartaginem inuadit atq; capit cū validissimo exercitu ex Affrica aduectus Romā spoliat: multa milia captiuoꝝ cū regina Eudoxia ⁊ duabus filiab⁹ in Cartaginē duxit: quā Transamundo filio suo in matrimoniū copulauit. Campaniā ⁊ Apuliā flammis ꝯsumpsit. Capuā ⁊ Nolā pari ruina strauit. Inter has ꝓcellas vir pijssimus Paulin⁹ Nolane vrbis eps: ꝑ cuiusdā vidue filio sese in seruitutē tradidit: regnauit Gensericus annis q̄dragintaocto: eo mortuo successit Ho-

Stilico Imperator

Effigies Hadriani in polonis

Ala. Vādal. Sen in Gall.

381 In hisp. Hispalis

In Affrica

Romā de in Italia

s. Paulinus

s. Augustinus

Modigisilus
Gūdericus de fr Gensericus
Honericus

norius filius eius: qui effugatis amplius q̄. cccxxiij. catholicis epis: ⁊ ecclesijs eoꝝ clausis: plebem varijs supplicijs affecit: ⁊ qdē innumeris manus ⁊ linguas abscidit. Illis tñ expeditissime loq̄ntibus: vt refert beatus Gregorius in. iij. libro Dialogoꝝ ⁊ Paul⁹ diaconus in gestis ro. Tandem iudicio dei percussus: scatens vermibus. miserabiliter expirauit: post hūc Guntamūdus nouem annis regnauit: post quem Transamūdus q̄. ccxx. epos in Sardinia exilio relegauit. Deinde anno dñi q̄ngētesimo vigesimo regnauit hildericus filius eius ex Eudoxia filia Valentiniani impatoris a Gēserico captiuata genitus: hunc pater Trasamundus ad mortē veniens: sacramēti nodis astrinxit: ne vnq̄ in regno suo catholicis psuleret. Qui mox patre mortuo anteq̄ regnū susciperet: oēs catholicos ab exilijs iussit reuocare: ⁊ epis ecclesias reformare: regnauit annis octo. Hunc Bilimer pimens: annis q̄nq̄ post eū regnauit: q̄ tante crudelitatis fuit vt nec parētibus parceret. Tandē Bellisarius patricius a Justiniano impatore missus est ad affricā: q̄ magnas copias Vandaloꝝ fudit: regēq̄ eoꝝ Bilimerū vinū capiens catena argentea vinctū Justiniano Constantinopolim misit. Sic vandaloꝝ regnū in affrica destructū est. Habes ex p̄dictis q̄ vandali sueui ⁊ Burgundi fuerūt de regno Polonie: a locis Polonie que inhabitarūt appellationē ⁊ noia sortiti: linguā ⁊ sermonē Polonicū p̄fitentes ⁊ loquētes. Habes scdo q̄ p̄fati populi Vandali Sueui ⁊ Burgundi: germani ⁊ non sarmate neq̄ scithe fuerunt. Ideo Sigisbertus Vincentius in speculo historiali ⁊ ceteri antiquiores incōcūnne ⁊ iniuste scithas fuisse scripserūt. Collige tertio q̄ predicte gentes non de Scandia insula sed de Polonia oriūdi: partem Europe occidentalē ⁊ Affricā perturbauerūt. Vnde non recte antiquiores dixerūt eos scithas ex scandinauia insula: cū scithia p̄prie sit post Tanaim in Asia ad orientē. Scandia vero siue scandinauia fuit ⁊ est ad occasum solis post mare germanicū in septentrione: Dacie coherens: quā rex Dacie possidet: multis milibus passuum a scithia distās. Valde ergo indistincte ac imptinenē: ⁊ iam dicte gentes: alaniq̄ gothi ⁊ bugui ab inexptis de scandia dicunt exisse: cū in ea nunq̄ fuerūt nec eā penetrauerūt aut ptigerunt. Collige quarto q̄ Poloni Bohemi Sueui ⁊ oia genera slauoꝝ: post diluuiū in hanc etatē in suis sedibus ⁊ pnatis regnis permanēt ⁊ non aliunde supuenerūt. Nec est verū q̄ fassus est Blond⁹ (salua venia tanti historici in alijs doctissime scribētis: ⁊ modernoꝝ seq̄cūq̄ eoꝝ) q̄ slaui a Tanai ⁊ Bosphoro ascēderūt in Jllyricū Dalmatiā

Gūm mundo Transamūdy Hilderiy ſ zo

Gilimer a Beliſario ꝓphy

Vandali Sueui Burgūdi Germani

Scandinauia

Polum Bohemi Sueui Indigene q Dalmaty

Cōn Vincēcium ſ ſpec. hiſtoriali ne

ꝛ Croaciã. Lech quoq; ꝛ Cech principes Polonoꝝ ꝛ Bohemorũ ad occidentẽ diuerterunt: ꝛ terras Vandaloꝝ post egressum ipsorũ in Gallias intrauerũt. Cũ slaui in ipsoꝝ puincijs ꝛ principes Lech ꝛ Cech in Polonia ꝛ Bohemia a diluuio in nostrã etatẽ permanserunt: permanent ꝛ deo fauente permanebũt. Verũ tamen verũ Ruteni cum suis principibus ascenderũt eo tẽpore ꝛ alijs de Russia ꝛ Bosphoro in Jlliricũ ꝛ Croaciã ꝛ spolia referebãt pinguia: nec illic permanserũt. Etiã exeũt de vandalia seu Polonia armigeri sexaginta milia: nõnunq; centũ milia ad oppugnandũ hostes: nec per hoc desertaꝫ regnũ Polonoꝝ. Cũ ciues: mercatores: ꝛ coloni agroꝝ in opidis ꝛ villagijs intacti permanẽt: absq; desolatiõe: sic ꝙ non sint loca ingrediendi ꝛ occupandi exteris: sicut fuit ꝛ tpe Monorij cesaris quando Vandali pugnatores dũtaxat exiuerãt in Gallias. Et adhuc inquiũt historici: ꝙ regressi Vandali (qui primũ gallias affligebãt) sedes eoꝝ in Vandalia inhabitauerũt: ergo alij ipsas nõ occupauerũt. Collige quinto ꝙ linguagiũ Slauoꝝ amplissimũ est: ꝛ diffusum: plurimas terras ꝛ prouincias possidẽs: veluti sunt Sernũ: Missi: Rasci seu Bulgari: ꝛ Bosneñ. thurco hac tempestate subiugati. Veluti sunt Dalmate: Croate: Pannonij: Slaui: Carni: Bohemi: Morauj: Slesite: Poloni maiores ꝛ minores: Mazouite: Pomeranj: Cassubite: Sarbi: Ruteni: Moskouite. Hi omnes Slaui ꝛ Vindelici sunt per ampla regna inhabitantes. Sed ꝛ Lithuani iam slauonisant. Hugardi quoq; Pleskouieñ. Smolnenses ꝛ Obulici: vide cronicas eoꝝ ꝛ cosmographias. Collige sexto: ꝙ eis mare Germanicũ: Poloni: Sueui ꝛ Burgũdi: psumpti ꝛ extermiati sunt per Henricos impatores: dũtaxat Sarbis ꝛ Vindis seu vindelicis adhuc manẽtibus: vt expressum est supra.

Capitulum quintum de Juhris.

Juhri de Juhra terra scithie septẽtrionalissima ꝛ frigidissima: iuxta oceanũ septentrionis: a Moskouia ciuitate Moskoꝝ ad orientẽ ꝛ septẽtrionẽ quingentis miliaribus magnis Germanicis dũtante: ascenderunt et venerũt per terrã planã ad meridiẽ in regionẽ gothorum in scithia: vbi nunc thartari Czahadaieñ seu Zauolhenses degunt. Presseruntq; sui multitudine ꝛ eiecerũt gothos de gothia in sarmatiã. Cũq; coaluissent ꝛ pene in infinitũ multiplicati fuissent. Audiẽtes a venatoribus (qui ceruã sequentes transierant flumina

De sarmatia asiana

Volhe ⁊ Tanais) q̄ esset terra sarmatar̄ Europe fertilior ⁊ aure mitioris: coaceruatim prefata flumina transnatantes: sarmatas ⁊ rutenos pfixerūt: gothosq̄ insequentes: cum eis in Misia ⁊ Tracia bellarūt: ⁊ eos superarunt. Intrantesq̄ pannoniā solo vino ⁊ regionis vbertate delectati: mansionē in ea fixerunt. Maternū ⁊ detricum capitaneos romanor̄ cū cor̄ gentibus aggressi pfixerunt: ⁊ Materno occiso: Detricū in fugā verterūt: preterea regē elegerunt ⁊ supra se pstituerūt virū vafrū animosum ⁊ strenuū Attilā nūcupatū: quē hungari suo idiomate (ethele) vocāt. Is aduocatis et ⁊ recensitis multis regibus ⁊ gentibus: Gallias ingressus: eas tirā niter ⁊ crudeliter vastauit. Et cū ad campos Cathalaunicos longe lateq̄ patentes deuenisset. Ethius patricius cū romanor̄ cohortibus: cū Theodorico rege Gothor̄: multisq̄ alijs gentibus aduersus eum accelerabat. Quo cōperto Attila aruspices de victoria cōsuluit: qui inspectis extis: superatū iri inferiorēq̄ ipsum in illo bello fore dixerūt: adijciētes q̄ maior de inimicis occideret: putabatq̄ attila q̄ Ethius supremus dux partis aduerse caderet: aliquomodo de morte ipsius gaudēs (terribilis em̄ visa est ei potētia Ethij) acies ordinauit ⁊ instruxit: cauteloseq̄ ad vesperū: non in meridie: tubas canere iussit ⁊ pgredi. Vbi numerosissimus populus cesus est: ⁊ Theodoricus rex gothor̄ non Ethius: quod Attila optabat: cecidit ⁊ occubuit. Attila videns se victum: se ⁊ suos inter currus in mediū castror̄ recepit. Nox em̄ aderat: precepitq̄ e sellis equitum in struē pgentis focū accendere: vt si impeteret: precipitaret sese in ignē ⁊ arderet: potius q̄ in manus hostiū deueniret. Altera autē die Thorismundus filius Theodorici regis Gothor̄: vltum iri cupiens necē genitoris: ptra Attilā acies instruebat. Ethius vero suspectā habēs potentiā gothor̄ tanq̄ ⁊ huguor̄ persuasit Thorismundo vt obmissa pugna ad possidendū soliū paternū pperaret: ne frater eius regnū preoccuparet: quo pmotus discessit. Ethiusq̄ ⁊ ois exercitus ipsius solutus recessit. Tunc Attila exhilaratus: spes iniquas vltionis coquebat: ⁊ e loco recedens vrbē Remensem obsedit ⁊ expugnauit: sanctūq̄ Nicasiū eiusdē vrbis presulē cū sorore eius Eutropia: ⁊ oībus ciuibus trucidauit. Ad Trecas aūt cū accessisset: occurrit ei pontifex sanctus Lupus ⁊ percontando dixit. Tu quis es: cui ille Attila sum inquit flagellū ire dei: ⁊ Lupus arrepto freno equi eius introduxit eū cū suo exercitu in ciuitatē dicens. Bene veneris flagellū ire dei. Ille aūt cum suis cecitate percussus: vt aiunt pertransyt vrbem in partem alteram pacificus. Mulier

aũt pauperrima habens decẽ filias timore perculsa de suburbio fugiebat: filiã postremo editã ⁊ in bimatu natam: in sindõe ad collũ ligata gestabat: duasq; minorennes puellulas in iumento quod ante se pellebat portabat: relique filie circũ circa matrem gradiebant ⁊ ambulabant. Hanc cũ bellatores Attile consecuti sunt: filie eius territe ad matrẽ concurrerunt: mater aũt stupida ⁊ sui incompos: viso fluuio properanter currebat: volens se precipitare ⁊ in fluuio submergere. sed milites eam insecuti in ripa fluuij rapuerunt ⁊ cum filiabus ad Attilam perduxerunt: que supplex ad terram procidẽs gratiam precabatur. Cui Attila misertus datis pluribus nũmis ⁊ vestibus: liberã cum prole sua dimisit: sed ⁊ alijs qui cum ea adducti fuerũt propter ipsam pepercit. Deinceps Attila in Germaniam descendit: castraq; opida ⁊ villas eius vastabat: donec audiret q; Ethius ⁊ Gothi denuo nouũ militẽ contra eum pararent: quo pmotus ad Pannoniã abscessit: ⁊ renouato exercitu: vir vltiuus in Italiã per Stiriã ⁊ Loritaniã properabat. Ab exploratorib⁹ aũt certior redditus q; Ethius ⁊ innumere gentes in radicibus alpiũ operirent eum: declinauit ⁊ diuertit ad Dalmatiã ⁊ Histriã. euersisq; notabilibus vrbibus iuxta mare Adriaticũ: ad Aquilegiam venit ⁊ per trienniũ obsedit. Et cũ victualia obsessoribus etiã in longinquo defecissent: militesq; pre inedia ptra eum murmurarẽt: Cepit itez obtestare vrbẽ ꝓspiciẽs qua parte impeteret eam ⁊ dirũperet: viditq; auẽ que ciconia vocat: pullũ suũ e summitate arcis rostro in propinquũ arundinetũ portare: sic consequenter ⁊ aliũ: Et exclamans dixit auem presciam futuror: nosse vrbẽ pditũ iri: ideo fugere: ⁊ inualescens ptra ciuitatẽ cepit eam: ⁊ more tirannico oẽs quos in ea reperit in ore gladij trucidauit. Eo tpe vrbs magnifica ⁊ prepotens Venetiar: ob metũ Attile extructa est. Progrediens aũt ad Lombardiã Attila crudeliter afflixit ⁊ vastauit eam. Cumq; ad Rauennã venisset: aduolauit Leo papa obnixe ⁊ humiliter supplicãs: vt a vastatione vrbis Rome ⁊ totius Italie supsederet ⁊ cessaret: quod ⁊ fecit. Et dum pugnatores eius admirantes adinuicẽ replicarent: q; attila neminẽ timeret: nisi bina gialia: lupũ ⁊ leonẽ de pontificibus propter quos genti eor pepercit parabolã sumentes. Respondit Attila. Maturũ virũ clericali habitu indutũ iuxta leonẽ cũ gladio bisacuto stetisse ⁊ vibrato gladio mortem ei cõminasse: nisi pacẽ redderet: petitorẽ exaudiẽdo. Abscessit itaq; ⁊ in Pannoniã redijt. Celebransq; nuptias cũ vna pulcerrima virgine: multũ vini hausit ⁊ in nocte inter cubandũ apoplexia

suffocat⁹: centū ⁊ vigintiq̄tuor annis etatis expletis interijt: ⁊ sanguis p nares ⁊ os ipsius fluxit. Illa nocte Martianus imperator in Constantinopoli per somniū vidit Attile arcū fractū: arcubus enim gens Juhrox potissime vtebat. Defuncto aūt Attila insurrexerunt inter hungaros dissensiones digladiatiōes ⁊ strages: ita vt plures eox occisi perirent reliquos cū Chaba filio attile rex Gepidax ⁊ alij olim attile subiecti de Pannonia expulerunt: qui in Gothiā p paludes Meotidas transierūt: tria vero milia ex eis inter eundū de Pannonia segregarūt se ab eis ⁊ in Transsiluania manserūt: ⁊ ne a vicinis impeterent: Siculos in vulgari eox (Zakle) se nominauerūt. Qui aūt trans Meotidas ⁊ mare Euxinū penetrauerūt: sepenumero reminiscētes fertilitatis abundātieq̄ pāis ⁊ vini ipsius Pannonie: suis posteris disserebāt ⁊ narrabant: vtq̄ in Pannoniā redirēt hortabant. Factūq̄ est vt post mortē attile anno tricētesimo primo: recēsitis pugnatoribus ducētis ⁊ sedecim milib⁹: viā patrū eox ingressi: iuxta paludes Meotidis p Sarmatiā in Pannoniā puenerūt: tempibus Cōstantini imperatoris q̄nti ⁊ Zacharie pape videlicet anno dñi septingētesimo q̄dragesimoq̄rto. Primūq̄ in Jaziges ascenderūt: ⁊ illic septē capitaneos elegerunt: vnicuiq̄ eox propter insultū inimicox triginta milia pugnatox psignātes: ⁊ vt melius ab hostibus tuerent: septē castra: cuiq̄ capitaneo vnū assignādo: rude ⁊ grosse de terra fecerūt ⁊ erexerūt a quibus septē castris in hanc diē terra septemcastrēsis dicit. Preterea miserūt exploratū ire Pannoniā: quendam e suis militibus Kusid appellatū. Js offenso ⁊ reperto rege Pannonie Swyatoplug nomie (slauus hic erat: nā ⁊ tota Pannonia terra slauox fuit: licet Romani eis capitaneos ⁊ armigeros extraneos preficiebant) ipsum noie iubrox aduenax presalutādo: equū albū cū sella ⁊ freno deauratis obtulit: ⁊ parū terre aque ⁊ herbe ab eo postulauit: quod rex Swyatoplug p̄cessit: estimabat em̄ agricolas fore ⁊ tanq̄ hospites aliquicpiā terre pro cultura exposcere: ideo subridens ait, Habeāt quantū volūt. Kusid ergo lagenā terre: alterā aque Danubij: tertiā graminis reportauit: ⁊ que egit suis exposuit: iubri cognoscētes Pannoniā terrā feracē ⁊ optimā esse: noie primi prefecti Arpad nūcupati: Swyatoplug intimauerūt: vt pamplius i terra eox: p equo albo sella ⁊ freno deauratis empta nō maneret. Js sero intelligens bellū ei imminere exercitū coadūabat. Juhri aūt festine accelerātes ad regē ꝑpe Danubiū venerūt: ⁊ facta pugna pānonios cum rege eox profligauerunt. Rex quoq̄ Swyatoplug a facie eorum fugiens in Danubium incidit ⁊ aquis vehementibus

Martinus imp. vivit

Hunni emigrant

Chabee

Transsilua-nī Geuel

Redeunt Hunnorū in pannonia

Septē castrēsis

Kusid

Terrenus in Pānonia. redeunt Hūnox

Swiatoplug in Danubio summergitur

Hunni Pannonios profligauerūt

absorptus perijt. At Juhri slauos incolas Pannonie trucidarunt terrāq eor in hanc horam possederūt Slauis vndiq in finibus Pannonie remanentibus t habitantibus. Accipe primo q Juhri a Juhra regione scithie de qua oriundi exiuerūt: vocati sunt: t vsq in nostra tpa a Bohemis Polonis t Slauis hugri appellant: ab alijs aūt hugui tandē t hungari dicti sunt. Accipe scō q idē linguagiū t loquela pnunciatioq acuta: sunt Juhror in hungaria et illor q in Scithia in iuhra degūt. Dez hungari in Pannonia christicole sunt t politiores abundantioresq in oibus. Juhri aūt in scithia vsq hucidolatre sunt t agrestes. Accipe tertio q Juhra septētrionalissima est absq altissimis t inaccessibilibus montibus: nec tantis vt sunt alpes iuxta Italiā: neq sicut mōtes sarmatici. Mō recte ergo quidā historici tradiderūt dicētes huguos exisse de puincia eor de montibus maximis t inaccessibilibus. Enimuero sunt montes in Juhra cū densis siluis: patētes t bene pmeabiles: q̄ntitatis medie t altitudinis petrosi t saxosi quales sunt p totū septentrionē in fine terre iuxta occanū septentriōis: t scias q ex oceano septētrionis: quidā pisces: idiomate Mosk kouitaz morss nuncupati in summitatē mōtis mari adiacētis scandūt: t dentē fricādo se in ascendēdo appendūt: de culmineq mōtis deorsum in partē altera plabunt t cadūt: quos Juhri t ceteri incole septentriōis capiunt: dentesq eor q pōderosissime sunt granitatis in Mosk kouiā mittūt t post ad thurcos t thartaros. De q̄bus manubria t tenacula ensiū frameaz t cultellor faciūt: vt impetuosiores ictus grauitate adiuuante impellāt. Accipe quarto q montes Riphei t Hiperborei non sunt in rez natura: non in Scithia: non in Mosk kouia: nec vsq̄ locor: t cū fere oēs cosmographi asserant: Tanaim: Edel seu volham: Dzwina: t magnos fluuios ex predictis montibus efluere: conficta conficte: t potius fabulosa inexperti scripsere. Fluit Tanais Volha t maxima flumina ex Mosk kouia: de terra plana ceposa t nemorosa: nullis montibus obsita: prout de Mosk kouia cū peruentū fuerit dicā si deus annuerit. Reuerendissime domine presul hic est baratrū profundissimū ꝓpter clarissimos scriptores montes ripheos t hiperboreos ponētes. A quor cōtradictiōe tua amplissima dignitas me tueat t defendat: pro oibus argutis rationibus: experiētiā rez opponendo: vt qui non credit: videat t experiat q ita est quēadmodū dixi. Accipe quinto q vhri in Juhra scithie nō colūt agros: nō semināt: nō habēt panē vinū aut ceruisiā: degūt miserrime in siluis t foueis subterratis: piscibus vescendo t

carnibus feroꝝ: quaꝝ copiã habẽt: ⁊ aquã bibũt: pellibus induunt̃ ex diuersis animalibus in vnũ ꝯsuẽdo: pellẽ lupi cerui vulpis mar duris. ⁊c̃. Misera ergo regio est sub polo arctico vt dixit Hippocras in lib. de regionibus aere ⁊ aqua. Subiecti sunt duci Moskouie: ⁊ pendunt pro tributo pelles sabelloꝝ scismoꝝ ⁊ similium: qm̃ alijs donatiuis carent. Accipe sexto ꝙ aliqui famosi cosmographi ⁊ historici in illo angulo ad mare septentriõis temperatissimas regiones ꝯfinxerunt in quibus propter temperiẽ ⁊ aurã placidissimam beate ⁊ diutissime viuant. donec tedio affecti de montibus sese in oceanũ precipitent. Hoc totũ fabulosum est: qualis etenim beatitudo sit: non habere panẽ merũ ⁊ cetera delectabilia. qualis temperies est: ꝯtinuũ frigus qđ illic est pati: in solstitio hiemali ꝑpetuam ⁊ ꝯtinuã noctẽ sentire. In solstitio vero estiuo permanentes ⁊ parũ tepentes soles videre: sed hec obmitto. Accipe septimo: ꝙ in Juhra ⁊ locis septentrionis: non effodit̃ aurũ: argentũ: nec alie minere. Nec correspondẽt fabule ꝙ illic essent griffi ⁊ magne aues ꝓhibentes fodere ⁊ efferre aurũ. Vnde scõm hoc dico (ꝯtrariũ auctoribus antiquis) ꝙ griffi non sunt in rei veritate in illa ꝑte septentrionis: nec in alijs partibus orbis. Affert aũt ad nos auis quedam rapina viuens quantitatis aquile: sed alis ⁊ cauda ꝓlixioribꝰ q̃ aq̃la in similitudinẽ accipitris ⁊ vocãt eã moskouite (kizeł oth) nostri vero homines vocãt ipsam (byalozor) quasi albicans splendor qꝛ subalba est scõm ventrẽ. Hanc oẽs rapaces aues accipitres falcones ⁊ cetere rapto viuentes in tantũ metuũt: ꝙ inspecta ea tremunt cadunt ⁊ extinguunt̃. Accipe octauo ꝙ in septentrione post Gothiã Sueciã Filandiã Juhram: ⁊ post mare Caspiũ non sunt monstrosi homines scilicet monoculi: bicipites: canina capita habentes. ⁊c̃. sunt nobis similes rare: sparsim: ⁊ abinuicẽ distantes: pauci numero habitantes: colore vt frequẽter liuidi: ꝓpter frigus liuiditatẽ corꝑibus eoꝝ imprimẽs. Hec vera sunt: ⁊ qui scripsit veꝝ scripsit: ⁊ scimus qꝛ verũ est testimoniũ eius.

Tractatus tertius de successiua thartarorum per familias propagatione.

¶ Capitulum primum de Thurcis.

IN precedenti tractatu disgressiuo diximus de quibusdam nationibus ante aduentũ thartaroꝝ: Sarmatiã Asianã seu scithiã per tempora ⁊ tpa inhabitantibus s. de Amazonibꝰ: de Scithis de Gothis ⁊ Juhris seu

huguis. Cõsequenter dicemus de validis gentibus ex thartaris Czahadaien originaliter dissaminatis: quales sunt thurci: vlani seu thartari Prekopenses: et thartari Kosanenses: itẽ thartari Mohaien. et primo de thurcis pauca dicamus. Post aduentũ thartarorũ ex orientẽ: in terrã gothorũ quã ipsi Czahadaien vocãt: anno qsi nonagesimo. Quidã miles magni Cham noie Othuman⁹ sortis humilis et fortuna tũc obscurus: viribus tñ corpis robustus et audax: ppter certas vt ei videbat iniurias: e thartaris in quadraginta equis secedẽs: cepit occulte in Capadocia montes et aditus opportunos occupare: et ex oportunitate loci et tpis predas agere: ad quẽ plurimi grassatores: vt fit in huiusce genere hoim pfluxerũt et coaluerũt ve hemẽter: ita vt qõ pri⁹ occultis insidijs egit: palã et pari marte tũc cepit oppida ciuitates et gentes inuadere et occupare. Et qz non reperit resistentes: ipse celer: manu audax et dexteritate fortunatus: p terrores cõminationes et p aliquas ciuitatũ direptiones: occupauit et possedit Capadociã: Pontũ: Bithiniã: asiam minorẽ. Pamphiliam et Ciliciã. Itaqz ex ipso familia Othumanorũ siue thurcorũ originẽ duxit: qz ab aquilone pandet omẽ malũ sup vniuersam terram. Quod aũt Thurci ppago et soboles sit thartarorũ: identitas morũ. loquele et pugnandi demonstrat. Nam habitũ modũqz equitandi et arte insedẽdi: sagittis quoqz et arcubus pugnãdi eundẽ habuerunt et nunc vt plures habẽt cũ thartaris. Sermonẽ etiã et lingua giũ thartarorũ cõnatũ habẽt: nõ differt loquela thartarus et thurcus: nisi modice velut exemplariter diceret sicut Italus et Hispan⁹ vel Polonus et Bohemus. Otumano ex humanis rapto: filius ei⁹ Archanes sedis rex thurcorũ successit: audacia et ambitõe patri haud absimilis sed disciplina rei familiaris longe peritior: quo factũ est vt dominiũ et imperiũ a patre ceptũ: suapte industria auxerit et conseruauit. Deinde tercius rex subsecutus est filius archanis nomine Ammurates: hic grecis dissentientibus: et imperatore Trapesuntio et Constantino de imperio certantibus: in adiutoriũ per trapesuntinũ imperatorẽ precio euocatus: et in Traciã per hellespontũ traiectus: vafer et astutus euentũ belli prorogauit atqz protraxit. Donec grecis viribus et diuitijs fractis et eneruatis: occasiõe habita in eos arma vertit et Traciã occupauit. Eo defuncto pesaites quartus rex filius surrexit: qui rex marimaz cupidus Macedoniã Thessaliã phocidem Boetiã Atticã sui iuris effecit: Bulgarosqz et Illiricos assiduis excursionibus debilitauit et suburbia egregie vrbis Constantinopolitane spoliauit: et ciuitatẽ obsidione atqz fame intantũ ex-

cruciauit vt imperator Cōstantinopolitanus ad italiā ꝛ galliā auxilia mendicaturus profectus sit. Sed deo disponēte: Temir Kutlu magnus Cham thartarorū: quē hystoria Temerlanē dixerūt: affligendo ꝛ tanq̄ fulgus asiā ptranseundo: incidit in pesaitē preparatum ꝛ occurrentē ei: quē profligauit: ꝛ captiuatū catenis aureis alligauit ꝛ abduxit: breuiq̄ dimisit: qui paulo post obijt: post hunc q̄ntus rex Alpinus appellatus regnauit: aduersus istū Sigismundus Hungarie ꝛ Bohemie rex ac Romanor imperator: copiosum duxit exercitū. Collatisq̄ signis tumultuose fusus castra reliquit ꝛ paruo nauigio vix p Danubiū: turpē sibi inuenit salutē. Amplius sextus in ordine rex thurcor Machumetes tributa grauia imposuit: excursionibusq̄ fines sui imperij dilatauit: preterea sublato Machumete morte filius eius Ammurates scōs regnauit: hic Thessalonicam vrbē illustrē euertit. Lipū ꝛ Etholiā subegit: tribalos illiricos et hungaros vastauit. Vladislaū polonie ꝛ Hungarie regē in primis feliciter pugnantē: vltimo congressu ad lacū Varneulem: Joanne Hunyad cum hungaris e prelio secedentibus superauit ꝛ misere cū suis occidit. Elatusq̄ victoria peloponesum vi cepit: ꝛ muros isthmi Corinthiaci fundit9 deiecit: vita deniq̄ functus: Machumetem filiū: octauū regē reliqt: q̄ Cōstātinopolim anno christi millesimo q̄dringētesimo q̄nq̄gesimo tertio: die vltimo Maij: post obsidiōis quartū ꝛ quinquagesimū diem: summa vi ꝛ extrema oppugnatiōe cepit: peram subinde opulentissimū opidū per deditionē demolitis muris accepit. Bulgariaq̄ ꝛ Rascia potitus: Smyderow magnificum castrum rascie supra danubium situm adeptus est: ꝛ ex eo Dalmaciā ꝛ Croaciā in solitudinē redegit. Stiriā quoq̄ ꝛ Austriam penetrauit: Deinde Nigropontū sub Venetis expugnauit: theodosiā nunc Caffam nuncupatā in Thaurica insula: Januensium coloniā vna cū prefata insula expugnauit ꝛ cōprehēdit: binosq̄ pn cipes de castro Mankup (vt fertur postremas gothor reliquias) gladio percussit: ꝛ Mendligeri imperatorē thartaror in predicta Cheroneso Thaurica: sui iuris fecit. Moldauiā ꝛ Valachiā vastauit: ꝛ cū venetis sedecim annis cōtinuus pugnauit: cū Musacassan rege persar similiter cōtinuū bellū gessit: sepe victus: nonnunq̄ et ipse victor fuit. Obijt prima die Maij anno dñi millesimoquadrigentesimo octuagesimoprimo: in Constantinopoli sepultus: p ipso Thurci Baisseti filiū eius ad imperiū assumpserunt. Zeliabus vero minor natu: filius machumeti indignatus ad Soldanū Egipti recurrens ꝛ exercitū cōparans: cū Baisseto infeliciter pugnauit et

ad Rodiẽ fugit: quẽ magister ordinis Rodiẽsis captiuũ in Franciam misit: ⁊ postea Alexandro pape. vi. obtulit. Ludouicus autẽ rex Balliaꝛ ad Apuliã ꝓsequendã per Romã transiẽs: Zeliabũ a dño papa ꝑ ꝓtractũ accepit: ⁊ inter eundũ veneno an fatiga itineris: incertũ est: extinxit. Expugnauit aũt Baissetus nonus rex thurcoꝛ Kiliam ⁊ Albũ castrũ in Moldania. Modon quoq; insulã ⁊ vrbẽ eiusdẽ nois: sub venetis vi ⁊ obsidiõe ꝙquisiuit. Cum Sophi rege Persaꝛ sepe pugnauit: ⁊ quasi semper succubuit. Dum autem senuisset filius ipsius Selimszabeg quẽ nostri homines Selẽbeg vocant: imperiũ sub eo arripuit: ⁊ Baissetus ad insulã in qua nutritus erat deductus breui occubuit. Decimus rex thurcoꝛ Zelembeg modernus surrepto imperio: fratres suos necauit ⁊ extinxit: de inde minaꝛ christianis precipue Pannonie bellũ inferre ꝓposuit. Deus aũt omnipotens excelso suo iudicio aduersus eũ Sophi regem persaꝛ pcauit: ⁊ aliquot prelijs pflictũ superare ꝓcessit. Tribus aũt imperatoꝛib⁹ postremo dictis Cõstantinopolis sedes imperij: quondã scõa roma dicta: domicilijũ assiduũ factũ est: ita vt a circũsitis incolis: presertim a slauis: non Bisantiũ nec Constantinopolis: sed (Czaſow dom). i. domus cesaris diceret: ⁊ est Cõstantinopolis triquetre figure: duobus angulis mari adiacens: tertio campos prospectãs: eius ambitus decẽocto miliaria italica ptinet non habet grandia pallacia: nisi termas ⁊ scholas philosophantium magnifice nouit structas: templũ vero sancte Sophie hoc est sapientie dei: qui est christus vera sophia patris: egregie olim edificatum per Machumetẽ imperatoꝛẽ scõm thurcoꝛ deiectũ est: ⁊ stabulum feraꝛ factũ. Roma vero italie rotunde figure: ambitu muroꝛ trigintaduo miliaria ptinet: fere duplo ambitũ Constantinopolis excedens: ⁊ habet septẽ colles ⁊ pallacia preciosa.

Capitulũ secundum de familia thartaroꝛ Vlanoꝛ siue Prekopensium.

Altera soboles ⁊ genelogia ex thartaris Zauolhensib⁹ deriuata est thartaroꝛ Vlanoꝛ: ab Vlano inuasoꝛe insule Thaurice cognominata. Vlan puella est ⁊ virgo: ⁊ qꝛ vlanus de virgine vel puella genitus est sine legittimo thoꝛo: Vlanus nuncupatus est: suisq; posteris in Cheroneso Thauricano nomen indidit. Etiam virgines impregnari ⁊ concipere absq; viro apud Machometistas nullũ mi-

raculū est: cum apud ipsos hoc sepius ptingat ⁊ predicetur. Est aūt Thauricana insula inter paludes Meotidas: longitudinis viginti quatuor miliariū: latitudinis vero quindecim miliarium: habet tres ciuitates Solat Kirkel ⁊ Caffam: ⁊ duo castra Mankup et Azow: Solat thartari appellant Chrim. ⁊ cesarē Prekopensem ex inde Chrimensem imperatorē vocant: ⁊ ciuitas illa domus exiles habet: ⁊ est deserta pro maiori parte. Alia ciuitas minor est Kirkel: ⁊ supra eam in rupe alta est castrū ex lignis ⁊ argilla factū. In hac rupe vt fertur draco cōmorabaī: ⁊ trucidabat homines ⁊ iumēta: propter quē incole fugientes habitationes propinquas vacuas reliquerunt: ⁊ qz greci ⁊ italici insulā inhabitantes gloriosam dei genitricē Mariā precati sunt vt eos a draconе liberaret. Viderūt siccessu temporis candelā ardentē intra rupem: inciderunt ergo ⁊ secuerunt gradus ascendendi in rupe: ⁊ peruenientes ad candelā ardentem: imaginē sanctissime genitricis Marie pspexerūt corā qua lumen arsit: draconēqz desubtus per medium ruptū iacentē. Egerunt itaqz gratias de tam miranda liberatione: ⁊ draconē in frusta sectum proiecerunt extra rupē: ⁊ quia incole glorificantes beatā virginē ad imaginē eius ascendebant veneratū. Acigeri cesar Prekopeñ contra fratres suos pugnans exemplo eoz motus: supplicauit beate virgini Marie vt eum adiuuaret: votū vouens qz virginem benedictā remuneraret. Nam machometici venerantur beatā mariā: profitentes eam virginē absqz thoro virili magnū prophetam Jesum benedictū concepisse ⁊ peperisse. Cumqz adiutus superaret suos emulos: binos equos quos habuit meliores vendidit: ⁊ exinde cera empta: maxima duo lumina siue candelas fecit: ⁊ ante imaginē coram ardere quottannis iussit: quod in hanc vsqz diē p subsequentes imperatores ptinuatur. Tertia ciuitas est vrbs Theodosia: nunc Caffa dicta: quā expugnauit sub Januensibus Machumetes scūs imperator thurcoz: castrum vero Mankup quod est versus occasum a Caffa: prefatus thurcus machumetes vi accipiens: binos fratres principes ⁊ dños castri Mankup (vt dicaī reliquas vltimas gothoz) gladio occidit. Azow quoqz castrū circa hostia fluuij Tanais situ incastellauit ⁊ thurci vsqz nunc tenēt. Thartari vero vlani ab ingressu insule in campestribus eius: vt est innata psuetudo thartaroz degunt: ⁊ extra insulā idē campestria sarmatie europiane iuxta paludes Meotidas ⁊ mare ponti vsqz ad album castrū occupando possidēt. Ingressumqz in insulā seu introitum ad occasum solis fecerunt aggerē de terra longitudinis vnius

miliaris in modū pontis sternētes rude tñ ⁊ semiplene: ita vt aque maris in aliqb⁹ locis aggerē ptrāseāt. Insula ergo antiqtus thaurica dicebat: nūc vero Prekop. qō sonat fossatū: qñ aq̄ circūdederunt eā ⁊ ptegāt tanq̄ fossata aqs plena ciuitates: sed hec hacten⁹. Videamus deinceps genologiā. Post vlanum in thaurica regnauit Tachtamis czar: qui vna cū Vitoldo duce Lithuanie ptra fratrem suū Temir kutlu czar impatorē Zauolheñ pugnauit: ⁊ supatus est. Et tachtamis czar filius eius Szidachmeth czar regnare voluit: sed Acikerei czar expulit eū ⁊ ipsemet p eo regnauit. Szidachmet aūt p auxilio in Lithuaniā prexit: ⁊ captiuatus p lithuanos cū vxore ⁊ filijs in castro Kowno incarceratus est: ibi cū piuge ⁊ filijs mortu⁹: in dieb⁹ Kazimiri tertij regis Polonie ⁊ magni ducis lithuanie: defuncto Adzigeri czar: qz septē filios reliq̄rat senior filius Haider nominatus obtinuit imperiū. Mendligeri vero vnus ex pfatis filijs ad impatorē thurcoz pfugit: ⁊ accepto subsidio ⁊ vxore a thurco: dispersit ⁊ eiecit Haider ⁊ Jamurci cū alijs fratrib⁹ ibi ad iwā Basilouicz Moskouie ducē fugerūt: q̄ suscepit eos ⁊ ducatū Kosanēsem eis donauit: Ex Mendligeri czar nouē filij nati sunt: primus Machmet Kerei: alter Achmet kerei: tertius Achmut kerei: q̄rt⁹ Bethi kerei: ⁊ est submersus dū predā ageret p fluniū in Walachia anno dñi millesimo q̄ngentesimo decimo. Quintus Burnas kerei sextus Mubarek kerei: septimus Sadech kerei: octaui ⁊ noni noia non teneo. Nunc pro patre suo regnat Machmet kerei czar. Et scias q̄ licet thartari Prekopēses magis ciuiles mitioresq̄ ratiōe aure sexti climatis quod inhabitāt deberent esse: tñ non deseruerunt prisca suam lupinam rapacitatē ⁊ ferinam crudelitatē sicut bestiales qui campos ⁊ siluas inhabitant ⁊ non ciuitates nec villas. Inuadunt enim singulis annis vastant ⁊ depredant Russiam Lithuaniā Walachiā Poloniā ⁊ quandoq̄ Moskouiam.

¶ Capitulum tertium de thartaris Kosanensibus ⁊ thartaris Nahaiensibus.

Grcia horda thartaroz Kosanensiū nuncupata est sic a castro Kosan supra flumē Wolha circa metas Moskouie sito penes quod cōmorant. Et exiuerūt de principali horda oim thartaroz vicz de thartaris Czahadaieñ siue Zauolheñ: sicut ⁊ ceteri thartari omnes. Habet autem predicta Kosonēsis horda quasi duodecim milia pugna-

tor in necessitate aũt quando aduocant alios thartaros: ad triginta milia bellator ꝯstituũt. Istor principes ⁊ facta eor genelogiaq; non scribuntur: qm̃ omagiales sunt ducis Moskouie ⁊ pendent ex arbitrio eius in viuẽdo: in bellando ⁊ duces sibi eligendo: iccirco quod de moskor principe dicetur de ipsis poterit accipi ⁊ adaptari. Quarta horda recens ⁊ noua: vltimo ex thartaris Zauolhensibus orta est Occassor siue thartaror Nahaieñ. Nam postq̃ Occass insignis seruus ⁊ miles magni Cham: habẽs triginta filios occisus est: filij secesserunt a capitali horda Zauolheñ ⁊ iuxta castrũ Sarai degere ceperunt ante hunc annum christi millesimũ quingentesimũ decimum septimum: circiter septuaginta annis: vel paulo minus: subitoq; in immensum creuerunt: intantũ vt hac tempestate numerosissima ⁊ maxima surrexit horda ipsorum. Isti sunt septentrionaliores ⁊ frigidiores oĩm thartaror. Moskouie a parte orientali adiacentes: ⁊ sepenumero eam inuadentes atq; spoliãtes. Dominantur inter eos filij ⁊ nepotes Occass. Non habent pecuniam nec monetam: sed res pro rebus vendunt: puta pro seruis pro filijs pro pecoribus ⁊ iumentis.

Liber secundus.

Tractatus primus de descriptione Sarmatie Europiane superioris.

¶ Capitulũ primum de Russia: de districtibus eius: de abundantia ⁊ contentis in ea.

Postq̃ diximus de sarmatia asie que scithia vocitat: restat dicere de sarmatia Europiana: ⁊ in ea primũ occurrit Russia: olim Roxolania dicta. Latus eius orientale adiacet flumini Tanai ⁊ paludibus Meotidis secernentibus Asiam ab Europa. Priscis aũt seculis Alani habitarunt ad flumen Tanais: deinde iuxta illos ad meridiem Roxolani. He aũt gentes in toto delete perierunt: campiq; latissime patentes spectantur deserti: solis feris ⁊ Kosacis seu predonibus peruij: prout supra dictum est. Post hoc supersunt reliq̃e Circassorum versus meridiem: et sunt gentes ferocissime et bellicosissime: genere ⁊ lingua Ruteni. Deinde est castrum Oczarkow

nuncupatū: qō impator thartaroꝝ Prekopensiū extruxit: in dominio Lithuanoꝝ ꝛ post quasi duobꝰ miliarijs ab Ozarkow in meridiē sequit Ozassow: ꝛ fuit castrū qō ante tpa nostra demolitū est a Ozassow in Byaligrod qō thurci occuparunt sunt ser miliaria. Sequit Podolia ad occasum: Moldauie ꝛ Valachie ptermina ad meridiē: ad orientē vero campis thartaroꝝ ꝛ Thaurice insule: hec est terraꝝ fertilissima: cereriscꝫ ꝛ mellis feracissima. Nam agro rude culto ꝛ parū inuerso atcꝫ exarato: frumētocꝫ superseminato: tribus annis sponte frumentū germinat: ita tū q colligēdo tpe messis segetē aliquicpiā granoꝝ permittat in terrā decidere ad surgendum ex eis frumentū in anno sequēti: sine cultura ꝛ sine agri aratura. Gramen quocꝫ ꝛ pascua tam cito ac vberrime fundit ꝛ prodit: vt pertica in tribus diebus supercrescēdo ptegat: ꝛ aratrū in locis graminosis derelictū in paulo pluribus diebus: graminibus sepiat ꝛ cooperiat. Examina vero apū non solū in mellificijs ꝛ arboribus cauatis mellificāt: verū in ripis ꝛ terra sponte mella reponūt. Contingitcꝫ sepenumero vt examina apū superueniētia ꝛ priores apes exterminātia ruricole aduolantia agmina apū trucidēt aut in aquis mergant: vt que prefuerūt hereditarie mellificarent ꝛ manerent. Postea ad montes Sarmaticos habitat genus Rutenoꝝ: qbus presidēt nobiles Polonoꝝ. In Kolomya: in Zidaczow in Snyatin. in Roatin: in Busko. ꝛc. Sub eisdē montibus sunt districtꝰ Halicen (olim Ballicia dictus) ꝛ Premislien: ꝛ inter montes sarmaticos districtus Sanocensis. In mediū Russie tendēdo est leopolien sis terra: ꝛ vrbs in ea bene munita eodē noie nuncupata habens duo castra: superꝝ ꝛ inferꝝ: ꝛ est metropolis Russie. In septentrionē sunt districtus Chelmensis ꝛ Belzen: terracꝫ in medio iacens. Claudit aūt Russia a meridie sarmaticis montibus: ꝛ flumine Tiras: quē incole Myestr appellāt. Ab oriēte finit Tanai ꝛ meotidibus Thauricacꝫ insula. A septentrione Lithuania: ab occasu vero polonia. Ex Moskouia aūt aduenit Boristenes: ab incolis Dineꝝ nuncupatus famosus fluuius: p Lithuaniā ꝛ Russiā currens: ꝛ sub Smolensko ꝛ sub Kiow labēs: in hūc ab occasu circa Chmyelnik opidū ꝓsurgens: Boh non exiguus fluuius illabit: ꝛ cū mensus esset Boristenes quasi tricenta miliaria germanica: in mare ponti cadit. Amplius terra Russie cū sit fertilis abūdat melle ꝛ medone potu ex melle facto: adducit ꝛ vinū ex Pannonia ꝛ vinum ex Moldauia atcꝫ Valachia quibus adiacet: sed ꝛ vinū grecū ex grecia ꝛ est fortē: etiā cereuisiā ad nutū habet. Abundat equis:

bobus ⁊ ouiũ gregibus: abundat cera in maxima copia: abundat pellibus mardurũ: scismoꝝ: vulpiũ ⁊ boũ. Abundat fluminibus q̃ bus irrigaꝫ ⁊ aquis pisculẽtis: ita vt vbi aqua inueniꝫ: ⁊ pisces in ipsa reperianꝫ: non impiscanꝫ stagna ⁊ piscine russoꝝ: sed vbicuncꝫ aque reperiunꝫ: illic ⁊ pisces de roze celi vt aiũt demittunꝫ: absq; hominũ cura ⁊ impiscatione: Suntq; in districtu Leopolienſi lucei magni ⁊ laudabiles ⁊ in petras tanq̃ in lamina diuisibiles. Abundat russia calamo aromatico in terris versus Tanaim ⁊ paludes Meotidas. Itẽ reupontico in eisdẽ terris ⁊ in Lithuania: sic ⁊ pluribus herbis ac radicib⁹ alibi non visis. Abundat tota terra Russie granis tinctoꝝ que copiosissime excrescunt: ⁊ cum priscis temporibus ad Jenuã ⁊ Florentiã vrbes italicas importarentur: nũc vix aliq̃d de eisdẽ colligiꝫ: fereq; in toto frustrata ⁊ non collecta pereũt in districtu Chelmensi rami pini arboris desecti ⁊ in terra iacentes in anno aut in duob⁹ in sara ⁊ silices vertunꝫ: estq; ibi creta seu terra alba in copia: que ad nos ducitur. Est ⁊ sal qd̃ in lacu Kaczibeio tempibus siccis colligiꝫ ⁊ qꝛ ppe est oczarkow castrũ thartaroꝝ in tercipiunꝫ ⁊ captiuanꝫ interdũ p thartaros ductores salis vna cũ plaustris ducẽtis quandoq; ⁊ tricẽtis. In terra quoq; Premisliẽsi ⁊ in Drohobiꝫ sal coctũ ⁊ in bolas ac portiões collectũ reponiꝫ. Preterea in Russia sunt plures secte: est em̃ religio christiana Romano pontifici subiecta: ⁊ illa regit ⁊ prevalet quanq̃ sit exigua numero. Est altera secta rutenoꝝ amplioꝝ: que ritũ grecoꝝ insectatur: totã russiã adimplens. Est tertia secta iudeoꝝ non vsurarioꝝ velut fit in terris christianoꝝ sed laboratoꝝ agricolaꝝ ⁊ mercatoꝝ magnoꝝ: presidentq; vt sepe theloneis ⁊ exactionibus publicis. Est ẽr ta secta Armenoꝝ: precipue in ciuitate Kamyenyecensi ⁊ Leopolienſi. Hi sunt mercatores peritissimi ad Caffam Constantinopolim ad Alexandriã egipti ad Alkairam ⁊ partes Jndie penetrantes et merces afferentes. Ruteni habitu ⁊ ecclesiasticis officijs grecos in sequuntur: habentq; proprias litteras ⁊ abecedariũ instar ⁊ proximum grecis. Hebrei similiter hebreoꝝ litteris vtunꝫ ⁊ disciplinis: verũ etiã artes liberales astronomiã ⁊ medicinã perscrutantur: armeni suo ritu gaudent ⁊ litteris. Jnter sanctos colunt plus Tadeũ apostolũ asserẽtes q; eos puerterit ⁊ fidẽ christi docuerit. Deinde ⁊ Bartholomeũ sanctũ dei apostolũ veneranꝫ: p quem multos articulos vt asserũt de fide accepunt: habẽt magnifica ⁊ plurimũ decora ecclesiastica apparamẽta: planetas ⁊ ornatus non scissos sed omniq; rotũdos: libros calices ⁊ ceterã christianoꝝ veteranorũ

splendidã supellectilẽ. Quo aũt ad spirituales presides ꝛ pastores christianoꝝ archipresul est Leopolieñ. Metropolitanus Russorũ ꝛ lithuanoꝝ: habens sub sua ditione kioviensem kamyenyeceñ Premisliẽñ. Chelmeñ. Lucerien ꝛ Medniceñ. epos. Rutenoꝝ vero metropolitanus est kioviẽñ (que olim metropolis Russie fuit) habet subiectos vladicas ꝛ epos de ritu Greco in Moldauia ꝛ Valachia vsq; ad flumen histri seu danubij: vnũ in russia Chelmensem. alterũ in dominio lithuanoꝝ Vladimiriensem siue Brestẽñ tertiũ pinski seu Mrowski: quartũ Poloceñ. quintũ Luceñ. sextũ smolensem: ꝛ passim omnes alios vladicas acepos in terris moskoꝝ ꝛ in septentrionẽ de iurisditiõe. Moskoꝝ protensoꝝ. Isidorus metropolitanus olim kioviens. lingua et doctrina grecus peritissimus tpe Eugenij pape quarti ad qñ florentinũ in centũ equis iuerat: ꝛ vnione ecclesie romane pcepta in Russiã redierat: hunc Moskouite obedientiã romanã eis predicantẽ spoliauerũt ꝛ in necẽ extremam impulerunt. Sequuntur ruteni doctores ꝛ theologos grecoꝝ precipue Basiliũ magnũ. Gregoriũ Nazanzenũ ꝛ Johannẽ Crisostomũ: gregoriũ nazanzenũ eoꝝ sermonẽ (bogoslow) nuncupãt: quod in latino sonat: laudans deum. Acceptant ꝛ nostrũ sanctũ Gregoriũ papã romanũ: precipue in libris moraliũ: quẽ translatũ legunt ꝛ lingua eoꝝ (byesiedník) quod valet pcionantẽ persuadentem vel Predicantẽ vocãt. In ecclesijs rutenoꝝ ligna Seruioꝝ que est Slauonica diuina celebrant legunt ꝛ cantãt. In ecclesijs Armenoꝝ sermone armeno. In synagogis iudeoꝝ lingua hebrea orant. Christiani aũt ritu romano latino sermone cantant orant ꝛ legũt. Et scias ꝙ in fluminibus russie ꝛ lithuanie precipue in Boristene ꝛ Boh: tpe estatis multiplicant ephimere ꝛ sunt vermes ꝛ volatilia alata: quaternis interdũ senis alis oriunt ꝛ generant mane: currunt super aquas ꝛ volãt super ripas circa meridiẽ: in occasu aũt solis extinguuntur. De his loquitur Aristoteles primo de historiis animaliũ ꝛ in problematibus: ꝛ medici de febre ephimera.

¶Capitulũ secundũ de Lithuania ꝛ Samagithia.

DAgnus ducatus Lithuanie est regio latissima: in ea sunt plures duces Lithuanie ꝛ Russie: vnus aũt preses ꝛ monarcha cui ceteri omnes subsunt magnꝰ dux Lithuanie vulgo nuncupatus. Aiunt aũt vetustiores ꝛ antiquitatũ relatores ꝙ quidã Italici propter ro-

manoꝝ dissensiones deserentes Italiã ingressi sunt terras lithuanie: ⁊ nomen patrie italia: genti vero itali indiderunt: que per pastores terra Litalia ⁊ gens litali l littera preposita cepit nuncupari Ruteni aũt ⁊ Poloni eoꝝ vicini maiorem immutationẽ facientes: vsqꝫ in hodiernã diẽ terrã Lithuaniã gentes vero lithuanos appellant. Di primũ ꝑdiderũt opidũ Vilno: elevationis poli quinq̃ gintaseptẽ graduũ: ⁊ ex noie ducis Vilij quo cũ illas regiones ingressi sunt Vilno vocauerũt: fluminibus quoqꝫ circa ipsum fluentibus Vilia ⁊ vilna ex eiusdẽ ducis nomine indiderũt nomina. Samagithiã aũt de suo sermone sic nominarũt: quod lingua eoꝝ: terra inferior sonat. Aliqui aũt ignari hystorie: a lituo quod est cornu ⁊ tuba venatoꝝ: eo qꝫ regio illa plures venationes exerceat: lithuaniam appellare voluerũt: quod ad effectũ non ad hystorie originẽ spectat. Nec gens lithuanoꝝ annis superioribus adeo obscura ptempta ⁊ vilis apud rutenos fuit: vt principes Kioviẽ ab ea sola pericomata ⁊ subera ob egestatẽ ⁊ sol natiui sterilitatẽ in signũ tantũ modo subiectiõis exigerẽt. Donec Vithenen dux lithuanoꝝ rebellionẽ primũ ptra rutenos inducens: ⁊ seipsum ducẽ inter populares pstituens: astu principes russie aggressus pflixit: sensimqꝫ adeo creuit viribus vt iugo principibus russie iniecto etiã in tributa eos redigeret sibi pendenda: que per plures etates rutenis ipse penderat. Posteriqꝫ duci Vithenen succedentes furtiuis lupinis ⁊ subitis incursionibus finitimas gentes russie prussie Mazouie ⁊ polonie inuadebant ⁊ diripiebãt. Donec fratres cruciferi theutonici ordinis beate Marie ꝑ Conradũ ducẽ mazouie aduocati ⁊ in auxiliũ assumpti Prussia vi ⁊ continuis armis conquisita Samagitas ⁊ lithuanos aggressi debellare captiuare ⁊ opprimere pluribus oppugnationibus ceperũt: tamdiu donec ad Olgerdũ ⁊ keystutũ duces lithuanie successiue pervenerunt. Fuit aũt Olgerdus magnus dux lithuanie: cuius filius erat Jagello, postea baptisatus ⁊ Vladislaus nominatus in regẽ Polonie coronatus. Frater aũt ipsius Olgerdi fuit keystuth. maximus expugnator ⁊ persecutor christianoꝝ: qui interpugnandum cum cruciferis theutonicis in Prussia ter captus: terqꝫ astu ⁊ mira evasione contra voluntatem cruciferoꝝ liberatus e vinculis fugerat. Huius keystuth filius fuerat Vitawdus seu Vitoldus macte virtutis princeps. Jagello aũt qui postea ⁊ Vladislaus: sub treugis pacis captiuando keystuth ⁊ filiũ eius Vitawdum keystuth in carcere occidit: vitawdum vero in vincula coniecit. Tandem a cruciferis et christianorum exercitibus sepenumero

Vladislaus

Vladislaus baptisatus

Liber secundus

Jagello pressus: deo miserante ad Polonos declinauit: fideq; christiana cū fratribus suis quos octo in numero habuit: vnda baptismatis ablutus ⁊ in regē Polonie coronatus. Hedwigim filiā Ludouici Hungarie ⁊ Polonie regis illustrissimā ac speciosissimā in psortem accepit: anno christi millesimo tricentesimo octuagesimo sexto: die Jouis quartadecima mensis februarij: que fuit sancti valentini. Cepitq; prefatus rex Vladislaus scōm promissa vigilare et instare vt gentē lithuanicā a tenebris erroris ac idolatria expurgaret: assumptis quoq; secū Bodzanta archiepo Gneznensi ⁊ pluribus viris ecclesiasticis atq; religiosis. Itē regina hedwigi: Semouito ⁊ Joanne Mazouie: Conrado Olesnicensi ducibus: ⁊ cōpluribus baronibus: anno dñi millesimo tricentesimo octuagesimo septimo in lithuaniā intrauit ⁊ baptisma pcipere lithuanos procurauit. Colebāt aūt ab origine lithuani numina: ignē: siluas aspides ⁊ serpentes: ignē qui p sacerdotē lingua eoz zincz nuncupatū subiectis lignis adolebaī. Siluas aūt ⁊ lucos sacrosanctos ⁊ habitacula deoz putabāt. Aspides vero atq; serpētes in singulis domib⁹ velut deos penates nutriebant ⁊ venerabanī. Rex itaq; Vladislaus ignem sacrū putatū in ciuitate Vilnensi barbaris inspectantibus extingui: templū ⁊ aram in quibus fiebat hostiaz immolatio dirupi: siluas vero succidi ⁊ confringi: serpentes quoq; necari precepit: barbaris flentibus deoz suoz falsoz exterminium. Contra regem aūt nec mussitare audentibus: mirantibus quoq; q; Poloni sacrorum violatores ignis siluaz ⁊ serpentiū intacti illesiq; a dijs eoz: secus q; ipsimet quotiēs violabāt fuerūt. Exterminatis itaq; idolis gens lithuanoz p aliquot dies de articulis fidei ⁊ oratiōe dñica p sacerdotes Polonos: magis tū p regē Vladislaū qui linguā gentis nouerat edocebaī ⁊ sacra baptismatis vnda renascebatur. Largiente pio rege Vladislao singulis ex populariū nūero post susceptum baptisma: ex pāno de polonia adducto nouas vestes q; prouida liberalitate effecit: vt natio illa rudis ⁊ pannosa: lineis in eā diē otenta: fama huiusmodi liberalitatis vulgata: p psequēdis laneis cateruatim ad suscipiendū baptisma ex omni regione accurrebat: et qm̄ labor erat immēsus vnūquēq; credentiū baptisare singillatim mandante rege multitudo sequestrabaī in turmas ⁊ cuneos: ⁊ vniuersis de qualibet turmaz benedicta aqua sufficienter conspersis: cuilibet turme ⁊ vniuersis qui in ea ostiterāt nomē vsitatū petrus scōe paulus: tertie ioannes: ⁊c. Feminis per turmas diuisis. Katherina Margaretha. ⁊c. iuxta numerum turmarum imponebatur.

Hedwigis 1386

Lithuani baptisati 1387

Dij Lithuanorū exterminati

Ladislao

Liberalitas Vladislai

A tuo Rex tuorum baptisatorum Lithuanorum pulsorum

Militaribus tamen spiritualis impendebat baptismus. Fundauit insuper rex Vladislaus in Vilna ecclesiā cathedralē sub titulo sancti Stanislai patrōi Polonoꝝ: principalēqꝫ arā in loco vbi ignis qui falso perpetuus credebatur ꝯstituit: vt error gentilis fieret cunctis patentior. Constituit etiā in eadē ecclesia Vilnensi episcopū virum spectate virtutis Andreā Vazilo: natiōe Polonū: genere nobilem: de domo accipitrū: professione fratrē ordinis minoꝝ: olim Elizabet regine hungarie confessorē ⁊ predicatorē insignē episcopū Cereteñ. Eodē quoqꝫ Vladislao rege instante Samagithia fidem christi ⁊ baptisma suscepit. Ad cognoscendū aūt naturā prouincie ⁊ gentis illius animaduerte ꝙ regio Samagithia est septentrionalis ⁊ gelida. Lithuanie liuonie ⁊ Prussie cōtermina: siluis: collibus ⁊ fluminibus circumsepta. In hos districtus distincta scilicet Iragola: Myedniki: Chrosse: Rosena: Viduki: Vyelunya: Kelthini: Czethra: gentes regionis ꝓcere ⁊ alte stature agrestes ⁊ inculte pauco ⁊ castigato victu viuentes: sitim aqua sedare solite raro cereuisia aut medone. Auri argēti eris ferri vini in illa tempestate expertes ⁊ ignare: apud quos licitū erat vni viro plures habere vxores: ⁊ patre mortuo nouercā fratreqꝫ glotē in vxorē accipere. Nullus illic stubaꝝ nullus edificioꝝ nobiliū: sed tantūmodo tugurij vni⁹ vsus ventrē distēsum ⁊ porrectū: extrema vero habēs coartata: ex ligno ⁊ culmo structura largius ab imo sensim operis incremēto edificiū in artius cogitur: in carine seu galee maxime similitudinē elaborata in cacumine fenestra vna superne lumē reddēs: subter quā focus et cibos parabiles coquēs ⁊ frigus quo regio pro maiori anni parte ꝯstricta est repellēs: i ea domo se: vxores: pignora: seruos: ancillas: pecus armentū frumentū ⁊ omnē supellectilē ꝯdunt gens ad diuinationes ⁊ auguria procliuis. Precipuū numen Samagitticū erat ignis: quē sacro sanctū ⁊ perpetuū putabāt: q̄ in montis altissimi iugo super fluuiū Neuyasza sito assidua lignoꝝ appositiōe a sacroꝝ sacerdote alebatur. Accedēs itaqꝫ Vladislaus rex turrim in qua cōsistebat incēdit ⁊ ignē disiecit ⁊ extinxit. Succidit deinde per milites suos Polonicos siluas: quas non secus q̄ sanctas ⁊ deoꝝ habitacula samagitte iuxta illud poeticū. Habitarūt dij quoqꝫ siluas: venerabant: in eam caliginē mentis prolapsi: q̄ ⁊ silue prefate ⁊ aues: fereqꝫ in illis ꝯsistentes sancte forēt: ⁊ quicq̄d in illas ingrederetur vt sanctū deberet censeri: violāti quoqꝫ nemus: feras vel alites: manus aut pedes demonū arte curuabant. Maxima itaqꝫ barbaros tenebat admiratio: ꝙ Polonoꝝ milites nemus ritu eoꝝ sanctū exci-

Vilnen ecclesia

Andreas Vazilo epus

Samagithia baptisata

Samagithie situs

Otto vngus

Egestas ~~[illegible]~~ Samagithar

Aedificia Samagitharum

Neuyasa fl.

Mos

Sancte deorum silue apud Samagitas olim

Funebria Samagitharz

Liber secundus

dentes: nulla lesio qualē ipsi in se frequentius experti erant sequeretur. Habebāt preterea in siluis prefatis focos: in familias ⁊ domos distinctos: in quibus oībus charoꝝ ⁊ familiariū cadauera cū equis sellis ⁊ vestimentis pontionibus incendebant: locabant etiā ad focos huiusmodi ex subere facta sedilia: in quibus escas ex pasta in casei modū preparatas deponebāt: medonēq; focis infundebāt ea crudelitate illusi: q mortuoꝝ suoꝝ anime quoꝝ illic cōbusta fuerant corpora nocte venirēt escaq; se esatiarent. Insuper pria octobris die: maxima p samagittas in siluis prefatis celebritas agebat ⁊ ex omni regione vniuersus vtriusq; sexus conueniens illuc popl⁹: cibos ⁊ potus quilibet iuxta sue ꝓditiōis qualificationē deferebat: quibus aliquot diebus epulati dijs suis falsis precipue deo lingua eoꝝ appellato Perkuno: id est tonitru: ad focos quisq; suos offerebat libamina. Rex itaq; vladislaus primū eoꝝ pater noster: deinde simbolū docuit: qm̄ nullus sacerdotū linguā samagittica nouerat: ⁊ vndis baptismatis ablui iussit. Vnus aūt ex maioribus samagittarū pro oībus respondit. Ex quo inqt serenissime rex dij nostri veluti inertes ⁊ languidi a deo Polonoꝝ deleti sunt: deos nostros et sacra eoꝝ deserim⁹ ⁊ deo tuo atq; Polonoꝝ fortiori adheremus sicq; baptisati sunt. Rex aūt in Medniki cathedralē ecclesiā sub honore ⁊ titulo sanctoꝝ martyrū Alexādri Theodori ⁊ Euancij in alijs aūt locis ecclesias parrochiales fundauit: ⁊ illis dotem sufficientē ꝓsignauit ⁊ inscripsit. Mednicēsis ecclesie primus epūs Mathias origine almanus in Vilna tū natus: eo q linguā lithuanicā ⁊ samagittica nouat prefectus est ⁊ ꝓsecratus. Contingit aūt in prima plantatione dū samagitte per magistrū nicolaū vazik: fratrem ordinis predicatoꝝ regiū predicatorē per interpretē instruerent de fide: creatiōe mundi ⁊ lapsu primi hominis ade: vnus samagittarū sufferre sermonē predicātis non valens in hec verba prorumpit. Mentit inqt illustrissime rex iste sacerdos: asserit mundū creatū fore cum sit homo non longeue etatis: sunt etenim inter nos plures annoꝝ nūero seniores eo centenariū numeꝝ supergressi: q creationem nullā recordant: sed solē ⁊ lunā ceteraq; sidera semper eisdē motibus luxisse referunt. Rex aut Vladislaus iubēs eum silere declarauit magistrū vazik creationē mundi non asseruisse in diebus suis incepisse sed longe ante: puta ante sex milia annoꝝ ⁊ paulo plꝰ ordinatione diuina prouenisse. Cōtulit aūt rex Vladislaus magnū ducatū Lithuanie ⁊ Samagittie Alexandro Vitoldo fratri suo patrueli: is q acer ⁊ animosus erat pugnādo adiecit lithuanie ducatū

Pskow: quē pleskouiā appellāt. Deinde alterū ducatū Mouogrodiē qui nugardia agnominat. Tertiū ducatū Smolnēsem suo dominio apposuit. Factaq; in circuitu pace in orientē penetrauit & incidens in hordā thartaroꝝ multitudinē eoꝝ in lithuaniā appulit ac in certo territorio lithuanie locauit: vsq; in hanc diē permanentem. Congestoq; fortiori exercitu iterū in Thartariā perrexit: & superatis fluminibus in planicie diffuse porrectā circa flumen vorzskla quartadecima die augusti peruenit. Ibi occurrente ei imperatore Zauolhensi Temir kutlu: quē scriptores Temerlanē nuncupāt: cum infinita ac innumerabili thartaroꝝ multitudine: de treugis et pace vtrinq; tractabant: pcordia tñ nequaq; a thartaris acceptabatur. Vitoldus igitur a suis persuasus cū custodib⁹ corporis sui retrorsum abijt & in lithuaniā fugitiue rediit: exercitus vero ipsius ab infinita multitudine thartaroꝝ obrut⁹ in toto deletus est. Preterea Sigismūdus rex Romanoꝝ iaciēdo inter Vitoldū & Vladislaum fratrē eius regē Polonie fomitē discordiaꝝ: coronā Vitoldo promisit & in regē lithuanoꝝ sublimari psuasit: verū cū afferret corona per loca tutiora Marchie & Prussie. Mobiles maioris Polonie sese opposuerūt: & cū exploratoribus in custodia permanēdo: in loco qui Tufagora vocat: legatos imperatoris Romanoꝝ operiebantur & expectarūt. Illi vero rem infectā cognoscētes terrore perculsi retrocesserūt. Vitoldus aūt de hoc certior factus pre tristicia ab antrace inter scapulas orto vitā cū principatu finiuit: anno dñi Millesimo quingētesimo trigesimo. Post mortē Vitoldi Vladislaus Jagello rex Polonie Switrigellū fratrē suū in ducē Lithuanie anulo suo iuestiuit & substituit: qui immemor beneficiꝝ ptra vladislaū iagellonē tumultuauit & bella gessit: propter quod rex Vladislaus principi Sigismundo de Starodup suggessit cōmisit: vt ducatū Lithuanie sub Switrigello surriperet. Apparente igit comete eriti supra illū ducatū: dux Sigismundus de Starodup Switrigal expulit & ducatū magnū lithuanie possedit. Munc Sigismundus Jwan dux Czarthoriensis: genere & secta Rutenus post aliquot dies occidit. Ingrediebat siquidē ex psuetudine vsa ad tabernaculū ducis Sigismundi. Ruteni itaq; more vse postiū tabernaculi fricabant & mouebāt: quo audito dux Sigismundus vsam aduenisse putando: postia aperuit: & a Rutenis vulneribus pcussus occubuit. Eneas de Picolominibus scripsit: non hūc sigismundū sed Vitoldum sicut premissum est: per suos in forma vse delusum interfectū Sed inscijs relatoribus credidit & errōnee scripsit: quemadmodū

simili errore ductus: plurima de Lithuanis: plurima & de Polonis pficta litteris tradidit. Posteriq; historiographi errantē erronee sequentes: ipsius Enee absurditates & loca atq; mores illaq; nationum nunq; visa: aliter q; fuit & q; est: tanq; vera literis demandare non erubuerūt: cū expiētia preteritoꝝ atq; presentiū ipsum & ipsos inexpertes & aliter q; res habeat scribētes redarguat. Successit duci Sigismundo de Starodup: Kazimirus Vladislai Jagellonis tertius natus in magno ducatu Lithuanie: quē fere quīquaginta annis gubernauit: sub cuius extremis & vltimis annis Juan dux Moskorum aufugit & sibi appropriauit ducatū Nouogrodiēsem: alias nugardiā seu nouogrodiā nuncupatū. Post Kazimirū in Lithuania dñatus est Alexander filius eius quartogenitus: cuius temporib⁹ prefatus Jwan dux Moskoꝝ principatū Mozaisensem: longitudinis septuaginta: latitudinis totidē miliariū: & castra quadraginta subripuit. Alexandro vita functo Sigismundus modernus in magno ducatu Lithuanie suffectus est: sub cuius dñio Vassilo Moskouie dux & principatū Pskow quē pleskouiā appellāt: & ducatum Smolnensem expugnauit & possedit.

Capitulum tertium de amplitudine & contentis Magni ducatus Lithuanie.

Amplitudo Magni ducat⁹ Lithuanie est talis. A mari Balteo seu Prutenico ad Vilnā capitalē ciuitatem lithuanie sexaginta miliaria: a Riga vero ad Vilnam recto itinere septuaginta miliaria: eūdo vero super polocko vt cōmuniter vadunt erunt a Riga in Vilnam centum miliaria. Deinde a Vilna in Kiow: sunt centū miliaria. A Kiow vsq; ad pfluentiā vbi iunguntur fluuij Dineꝑ & Boh: qs greci boristenē maiorē & minorē appellāt: sunt decem diete que faciunt septuaginta miliaria: ibi steterat castrū Dzassow: quod destructum est: & ibi est finis dominij lithuanoꝝ: cum prius protendebat ad Braligrod quod latini albū castrū nuncupant: & ipsum thurci expugnarunt & possidēt: arcū arca vero thartari in campis degūt. Ista est cōputatio versus meridiē: quinimo verius dicam inter orientem & meridiē. Iterū ex transuerso cōputando: a Parcow & metis lithuanie in Vilnā sunt octuaginta miliaria: sed a Cracouia p eandem viam vsq; in Vilnā sunt centū & viginti miliaria. A Vilna in Smolensko centū miliaria: a Smolensko in Moskwam ciuitatē

Moskoz centū miliaria: z sunt miliaria Germanica magna. Prima aūt z capitalis ciuitas in lithuania est Vilna: z est tanta quāta Cracouia cum Kazimiria Clepardia z omnibus suburbijs: verum domus non sunt coherentes sicut in nostris ciuitatibus sed vt sepe mediant orti z pomaria: habet Vilna bina castra murata: superū in monte z inferū in basso. Nouigrod vero quā latini nugardiā vel nouogardiā vocant fuit de possessione magni ducatus lithuanie: per ducē Vitoldū armis pquisita: z est nouogrod in amplitudine paulo maior qz Roma: qz Roma in ambitu ptinet triginta duo miliaria Italica que faciūt sex miliaria Germanica: z duo miliaria Italica supersunt. Nouigrod aūt ptinet integra septē miliaria: alias trigintaquinq miliaria Italica. Itē Nouogrod ligneā habet edificia Roma vero murata. Distat nouigrod a mari balteo duobus vel quasi tribus miliarijs. Et fuerūt adhucq sunt in ea ditissimi mercatores: in tantū q apud quēlibet mercatorē iuxta refectoriū est cranq. i. reseruaculū loco testudinis: in quod argētū aur z res preciose pquisite proijciebant absq nūero. Vnde Iwan: qđ sonat Joannes princeps Moskoz anno dñi millesimo qđringētesimo septuagesimonono: surripiendo Nouigrod de manibus kazimiri magni ducis lithuanie: huiusmodi thesauros Nouogrodieū exhausit: z tricentos curros ad summū implendo: dumtaxat de auro argento z vnionibus preciosis in Moskouiā adduxit: z quia in eadē Nouigrod pernicioſa pſuetudo inoleuerat siccarioz z raptorum: sepeq aliquo reo inuento vel designato pulsabat campana pretorij: vbi centū senatores tanq̄ iudices sedebant: omnes more illius patrie barbam protensam nutrientes: vulgus aūt audito sono campane pcurrebat de tota ciuitate: ita q quilibet hospes duos accepit lapides in brachio: z filij hospitū similiter. Cumq reus p senatores pdemnaret lapidibus astantes obruebāt z interficiebāt eum: tumultuosq ad domū pdemnati currētes diripiebāt omnia bona occisi: z area domus postea vendebatur: z pecunia exinde pro Repu. pfiscabat. Iccirco Iuan dux Moskoz prefatus apprehensa z possessa Nouigrod in quinq famosioribus plateis q̄nq capitaneos cū armigeris pstituit: ad sedandū z prohibendū solitos tumultus inuasiones z spolia. Est in nouogrod castrū Dezen nuncupatū: in eo principalis ecclesia est sancti sophie. i. saluatoris z est tecta aureis laminis splendescētibus: suntq in eadem nouogrod septē monasteria cirnkoz. i. nigroz monachoz de regula sancti basilij: z distāt a se inuicē fere vel prope per medium miliare. In primo

monasterio beate marie virginis sunt mille monachi: in altero sancti georgij septingenti: in tertio sexingēti: in quarto q̄dringēti: sic ꝯsequēter in alijs monasterijs. Sunt ⁊ ecclesie sanctoꝝ plurime: et solius sancti Nicolai (quē Ruteni inter alios sanctos plꝰ colūt) ecclesie sunt tot quot sunt dies in anno. Habet eleuationē poli nouigrod sexagita sex graduū: ⁊ in estate circa solstitiū estiuale post occasum solis apparet lux celi vsq; in ortū solis: vt artifices sartores sutores ⁊ ceteri mechanici suere ⁊ laborare possint. Post nugardiā ad septentrionē est Suecia ⁊ Filandia vsq; in oceanū septētrionis pskow vrbs notabilis murata ⁊ magna: minor tñ q̄ nouigrod adiacet Moskouie ⁊ lithuanie: hanc latini Pleskouiā appellāt: inhabitatores ipsius omnes sunt lingua ⁊ ritu Ruteni: barbā nō radunt ⁊ crines capitis non tondent: habitū vero in toto deferūt almanicum. Habet terra Pleskouie triginta castra murata et sunt versus Liuoniam: et non sunt tam bona castra in Moskouia neq; in Lithuania. Tota aūt terra Pleskouie sexaginta miliaria in longitudine ⁊ q̄draginta in latitudine ꝯtinet. Vassilo modernus princeps Moskouie ꝑ cōpositionē ⁊ tradimentū senioꝝ adeptus est ⁊ possidet Pskow: deposuitq; campanā ad cuius pulsum tota ciuitas cōfluebat ⁊ iniuriātes opprimebat. Cōtra pactū quoq; ⁊ ꝓmissa sua abegit wladicā. i. epm̄ loci ⁊ plures nobiles ac ciues Pleskouie: et locauit in ciuitate moskua ⁊ alijs locis Moskouie. Deinceps versus orientē est Poloczko castrū ⁊ ciuitas magna ⁊ pertinet ad ducatum Smoleñ: possidet eam magnus dux lithuanie. Post hāc ad orientē est Smolensko castrū ⁊ ciuitas ex roboribus structa ⁊ fossis ꝓfundis munita: ipsa aūt terra seu ducatus Smolēsko ꝯtinet in longum sexaginta aut septuaginta miliaria Germanica. Preterea linguagiū Lithuanicū est quadripartitū: primū linguagiū est Jaczuingoꝝ vt hoꝝ qui circa castrū Drohicin inhabitarūt ⁊ pauci suꝑsunt Alterū est lithuanoꝝ ⁊ Samagittaꝝ. Tertiū Prutenicū. Quartū in Lothwa seu lothihola. i. Liuonia: circa fluuiū Dzuina ⁊ Rigā ciuitatē. Et hoꝝ q̄nq̄ eadē sit lingua: vnus tñ nō plene alterū intelligit: nisi cursiuus ⁊ q̄ vagatus est ꝑ illas terras. Habuit hoc linguagiū q̄driptitū tpe idolatrie pontificē maximū vnū: quē Criue appellabāt: morantē in ciuitate Romoue a roma dicta: qm̄ hoc linguagiū de italia iactat sese aduenisse: ⁊ habet nōnulla vocabula italica in suo sermōe. De isto Criue ⁊ ciuitate Romoue in legēda sancti Adelberti pontificis ⁊ martiris legitur. Et scias ꝙ in Prussia iā pauci proferunt Prutenicū: subintrauit siquidē lingua polonoꝝ ⁊ almanoꝝ: sic ⁊ in Lothua pauci villani profitentur hanc linguam

quia subintrauit Almanicũ. In Samagithia aũt que est longitudi
nis quinquaginta miliarioꝝ ⁊ in lithuania que in longũ triginta
miliaria ꝯtinet: in villis lithuanicũ loquunt̃: ⁊ in magna parte Po
lonicũ ꝓfitent̃: nã ⁊ sermone polonico sacerdotes eis predicant in
ecclesijs: insuper scito ꝙ hoc linguagiũ q̃dripartitũ totũ est de obe
dientia ⁊ fide Romane ecclesie: in alijs aũt ꝓuincijs circũiacentib⁹
vt in nouigrod: in pleskouia: in polocko: in Smolẽsko ⁊ in meri-
diem vsq̧ post Kiow Ruteni sunt oẽs ⁊ rutenicũ seu Slauonicũ
loquuntur ritũq̧ grecoꝝ obseruant: ⁊ obedientiã Constantinopo-
litano patriarche prestãt. Amplius sunt in ducatu Lithuanie thar
tari circũ Vilnã: ⁊ habẽt ꝓprias villas: colũt agros more nostro
laborãt ⁊ vehunt merces: ad mandatũq̧ Magni ducis lithuanie
oẽs ad bellũ assurgũt: loquunt̃ thartaricũ ⁊ colũt Machometẽ qꝛ
saracenoꝝ sectã ꝓfitent̃. Insuper sunt Hebrei in lithuania preser-
tim in ciuitate Troki: hi laborãt ⁊ mercant̃ thelonea ⁊ officia publi-
ca tenẽt de vsurisq̧ non viuũt post hoc de fluminibus dicamus. A
parte oriẽtali dominiũ lithuanoꝝ terminãt fluuij Oskol. Jugra
Donyecz. i. paruus Don: ⁊ est paruus tanais: hi ⁊ plurimi alij in ta
naim decurrũt. Itẽ ex dñio lithuanoꝝ post castrũ Vesnya (qđ dux
Moskouie modernus Vassilo occupauit) ortus est Dinepꝛ seu bo-
ristenes ex terra plana lutosa ex stagnis in densis siluis: ⁊ fluit sub
Smolensko ⁊ sub Kiow: tandẽ emensis quasi tricentis miliarijs
Germanicis in mare ponti incidit. Item Vilia alius fluuius tri-
ginta miliarijs ad orientẽ Vilne ciuitatis ortum cepit: ⁊ sub castro
Vilnensi cũ alio fluuio minori vilna dicto (⁊ initium eius duobus
miliarijs a prefata ciuitate vilna cõputatur) cõmiscetur: vnaq̧ ad
magnũ fluuiũ Niemen influũt. Niemẽ aũt fluuius valde flexuose
decurrit: naues defert ⁊ merces: ⁊ post castrũ Kowno in mare pru-
tenicũ cadit. Itẽ Dzwina magnus fluuius fontes habet in Mos-
kouia ⁊ in dñio Lithuanoꝝ fluit sub castro Vitepsk: deinde sub po
loczko: hostia eius circa Rigã ciuitatẽ Liuonie vbi in mare cadit: ⁊
scias ꝙ quẽadmodũ in superioribus premisi: tria magna flumina
ꝓpe se inuicẽ oriunt̃: scilicet Dinepꝛ: Dzuina ⁊ Volha oriunt̃ inquã
in locis planis nemorosis palustribus: non ex montibus Hipbo
reis: non Ripheis: nec aliq̃bus montib⁹ q̃ in natura minime sunt
dũtaxat figmẽto olim grecoꝝ tanq̃ in rei veritate existerẽt gloriose
⁊ ampulose predicati sunt: ⁊ ꝙ prefata flumina ex ipsis erũperẽt ac
orirent̃ ꝑ seq̃ces historicos cosmographos ⁊ poetas inexpte descri
pti decãtatiq̧ sunt: cũ nusq̃ cõpareãt: plana siq̃dẽ est terra ꝑ totũ

vnde illa ortū ducūt. Et Dinepr qui est Boristenes ad meridiē flu
it vsq; in mare Ponti incidēs. Dzwina grande flumē ex Moscho-
uia erumpens ad occasum solis per dñia lithuanor; t per Liuoniā
labens iuxta ciuitatē rigā in mare Balteū descendit. Volha maxi
mus fluminū etiā ex Moskouia oriens in septentrionē tendit re-
uersusq; in orientē longinque circuit tandem: tandem uersus in
meridiē per Sathiā seu sarmatiā asianam t campos planissimos
thartaror; penagatus in viginti qnq; flumina magna partitus
mare Eurinum ingreditur. Distat tanais a Volha in thartaria
itinere sex hebdomadar; ad minus tribus aut quatuor velocissime
currentibus. Sunt t alia in Lithuania t Moskouia multa flumi
na t stagna magna: parua vero flumina t riui sine numero in ma-
iora defluunt. Omnia piscosa abundanter: ita q; in illis terris vbi
aqua ibi t pisces: t sunt pisces sapidiores t delectabiliores gustus
q3 in regionibus nostris: piscine t fodine pro aquis t impiscationi
bus tanq; inutiles illic non fiunt. Amplius in ducatu lithuanie pa
nis rusticor; nigerrimus est non cribrat9: ex siligine aut ordeo vna
cū furfuribus: dñor; vero t potentū panis delectabilis de pura si-
milagine tritici albissimus pinsitur t habet: vino carent nisi quod
aliunde ducitur: precipue vinū Rinense: t ex occidētalibus regioni-
bus per mare Germanicū t Balteū adductū alicubi reperit: medo
ne t spisso t tenui t vario modo cocto abūdāt t illo reficiunt t ine
briant. Cereuisias coquūt diuersimode t ex varijs granis: puta fru
mento: siligine: ordeo: auena: milio. tē. t non sunt sapide: vulgus
aūt vt semper aquā bibit: olive t fructus dulces adelicati illic nō
crescunt: algida etenim t frigida est prouincia. Armenta habēt ois
generis t feras siluar;: plus q; in orbe christianor; reperiant: saltus
deserta t silue sunt magne decē aliquando quindecim miliarior;: nō
nunq; t viginti quinq3 miliarior;: ad latera desertor; t siluar; ville
t habitatores inueniuntur: t iccirco qr magna nemora sunt magne
fere t multe abundātissime visunt t capiunt: vri t boues siluestres
quos lingua ipsor; thuri t zūbrones vocāt onagri t equi siluestres
cerui: dame: dorce: capree: apri: vrsi: mardures: sciśmi: t cetera genera
feraz. Insuper aues abundāt t ficedule q; uis illic vinee nō sunt
aduolant t impinguant atq; cū suauitate edūtur. Estq; in Lithua
nia t Moskouia animal voracissimū t inutile: quod alibi non cō-
paret rossomaka nominatum: quantitatis canis: faciei catti corpo-
ris t caude vt vulpis: colore nigrū: cadaueribus vescitur: inuētoq3
cadauere intantū vorat vt extendatur t infletur tanq3 tympanum:

repertaq; angustia stricta inter arbores intrat ⁊ intrudit se cū violētia premēdo: vt violēter comesta violētius egerat sicq; extenuatū denuo cadaueri accurrit ⁊ ad summū impleī cū vicissitudine expressionis ⁊ ad morticiniū reuersiōis donec totū absumat ⁊ deuoret: ⁊ forsan natura tam insatiabile animal in illis regionibus producit vt hoies simili voracitate laborātes redarguat. Quoniā potentes cū puiuare ceperint: sedēt a meridie in mediū noctis ꝓtinuo cibo ⁊ potu sese opplēdo: ⁊ a mensa quotiēs natura ꝓpellit assurgendo et egerendo: itez ⁊ itez vorant vsq; ad vomitū ⁊ amissionē discretionis ⁊ sensus tuncq; inguinis ⁊ capitis que sunt discrimina nesciunt: estq; illa ꝓsuetudo ꝓnicioſa in lithuania ⁊ Moskouia: magis vero ⁊ absq; rubore in thartaria. Est etiā in illis terris lithuanie Moskouie ⁊ thartarie ab origine ꝓsuetudo venditiōis hominū: serui natura venduntur a dominis suis tanq; pecora: pueriq; coz ⁊ vxores quinimo pauperes homines libero ventre nati victu carentes vendūt filios ⁊ filias suas interdum ⁊ semetipsos: vt apud patronos siliquis ⁊ grossis cibis saturarentur.

Tractatus secundus libri secundi.

¶ Capitulum primum de Moskouia

Moskouia est regio lōgissima latissimaq;: nam a smolensko vsq; ad Moskuā ciuitatē sunt centū miliaria a moskua ad volochda centū miliaria. Et volochda est ꝓuicia ⁊ fluuiꝰ ꝓ ipsaz labēs eodē noie vocat: a volochda ad vsczuga cētū miliaria: ab vsczuga ad viatka cētū miliaria: ⁊ ista q̄drigēta miliaria sunt de regiōe moskouie: ⁊ sermo per totū est Rutenicus seu Slauonicus: vltra predicta a Viatka ad regionē Permska centū miliaria: inde ad terrā Vahulczka triginta miliaria: ⁊ hec cū Scithia ꝓfinat. Et iste prouincie subiecte sunt duci Moskouie: additisq; terris ad septentrionē ⁊ orientē ab eodē duce Moskouie possessis Juhra ⁊ Corela que sunt in Scithia erunt quingenta miliaria germanica magna: vez Moskouite nō per miliaria nostra cōputāt sed per verst ⁊ verst est quinta pars miliaris germanici. Numerant itaq; a ciuitate Moskua ad Vlodimiriā ciuitatem decemseptē miliaria germanica: abinde ad Vsczuch quingēta verst: iterū ab Vsczuh ad Juhrā q̄ngenta verst. Intra Moskouiam aūt sunt multi ducatus: est ducatus seu terra

sermo

Moskua
Smolensko
Volochda
Vsczuga
Viatzka

moskouie de qua triginta milia pugnatoꝝ nobiliū ad bellum egrediunt: agrestiū vero sexaginta milia. Est ⁊ ducatus seu terra Twerczka: de qua quadraginta milia armatoꝝ nobiliū dumtaxat ad bellum prodeunt. In hoc ducatu capitalis ciuitas Twerd nuncupat: ⁊ est ciuitas grandis lignea de lignis edificata: i ea sunt ecclesie ligneę centū ⁊ sexaginta: castrū etiā ligneū est: ⁊ sunt in ipso nouē oracula seu ecclesie. Principalis est sancti Saluatoris ⁊ illa dūtaxat est murata: sub hac ciuitate ⁊ castro amplissimus fluuius volha labitur. Ducatus Chelmski de quo septem milia pugnatoꝝ exeunt. Ducatus Zubzowski de quo quatuoꝝ milia armatoꝝ. Ducatus Klinski de quo duo milia bellatoꝝ prodeunt: ad terrā Twerdeñ annumerant. Item ducatus Kubēsis triginta miliaria in longū continens. Ducatus Jaroslauieñ quadraginta miliaria de terra habēs. Ducatus Szuberskieñ viginti miliaria terre habēs. Ducatus Szachoueñ triginta miliaria in longū ptinens: omnes sunt in miliarijs Moskouie in longū cōputatis. Insuper ducatus Rzezensis de quo ꝙndecim milia boiaroꝝ seu nobiliū armatoꝝ euadūt: ⁊ fluuius nominatissimus tanais de ipso oriť. Itē ducatus Susdaloꝝ ⁊ plures ei adiacētes desolati ⁊ destructi sunt p thartaros. Est ⁊ terra thartaroꝝ Kozanska horda nominata triginta milia pugnatoꝝ ꝓducēs: principi Moskoꝝ subiecta: in campis iuxta castrū kozan (qō dux moskouie possidet: ⁊ alluit magno flumine volha) degēs. Moskwa est ciuitas principalis satis magna bis maior q̄ Florentia Tuscie: aut bis maior q̄ Praga Bohemie vrbs: Praga dico q̄ extat ⁊ q̄ tu vidisti. Non praga quā quidā nouus historicus ficte astruit longissimā triū dieꝝ itinere ciuitatē quod fabula est: verū Moskwa lignea est non murata plurimas habēs plateas: ⁊ vbi vna platea finiť altera non statim incipit sed campus mediat. Intē domos quoqꝫ sepes mediāt: ita vt domus sibīnuicē nō cohereāt Nobiliū domus sunt maiores plebeoꝝ vero humiles. Fluit p mediū ciuitatis ⁊ sub castro ipsius fluuius ciusdē nois cum ciuitate: Moskwa appellatus: ⁊ est tantus quantus Multaua in Praga: aut Arnus in Florētia. Castrū aūt qō est in medio ciuitatis in plano est castrū bonū muratū tante amplitudinis vt Buda in Hungaria: habet tria ꝓpugnacula: ⁊ cū his turres magne simul cōputate sunt decē ⁊ septē tegulis latericijs tecte sed vnus murus: in eo castro ecclesie sunt sedecim: tres murate scilicet sancte Marie: sancti Michaelis ⁊ sancti Nicolai: reliquę sunt de ligno. Palatiū ducis in prefato castro est muratū adinstar italicū nouū non amplū: nec

magnū: tres curie nobiliū sunt murate: alie domus ligno pstructe stube omnes nigre. Alie ciuitates moskorū sunt minores ⁊ castra minora omnia de lignis fabrefacta. Preterea terra Moskouie plana est boscis ac siluis aquis quoq; fluminibus piscib⁹ ⁊ feris quē admodum Lithuania referta: sed frigidior ⁊ septentrionalior: vnde pecudes ⁊ pecora parua sunt ⁊ mutila absq; cornibus quasi semper propter frigus: homines vero procere alte ⁊ robuste stature sunt: bibunt aquam medonē ⁊ quassecz. i. fermentatos liquores. Arant ⁊ sulcant ligno sine ferramento: ⁊ arpicant frondibus arborum supra seminata equis tractis: raroq; propter intensa ⁊ longa gelua segetes matureſcunt: ideo messis ⁊ sectis frugib⁹ in stubis desicant maturant ⁊ triturant. Sepenumero aūt vtuntur calefaciētibus aromatibus: sepe ⁊ sublimatis: de aromatibus de melle vel alio calefactorio: ita vt ⁊ de auena aquā ardentē siue sublimatū faciant ⁊ bibant ad effugandū ⁊ repellendū algorem et frigus: aliter ex frigore congelarent. Carent vino ⁊ oleo: ⁊ ne inebriarentur princeps terre prohibet ne medo aut liquor inebrians in aliqua domo reperiatur sub priuatione vite: nisi bis aut ter in anno ex admissione principis. Monetam habent argenteam puri argenti dzingis nominatam: maiorem ⁊ minorem: forme oblonge quadrangulārē non orbicularem non politam nec bene planatam. Estq; terra diues argento ⁊ custodia vndiq; clausa: vt ne dum serui ⁊ captiui sed ⁊ liberi indigene ⁊ aduene exire absq; literis ducis nequeant ⁊ hec hactenus. Flumina in Moskouia sunt plurima: aliqua aūt maiora scitu digna enumerabo. Tanais nominatissimus fluuius a tharta ris et moskouitis Don nuncupatus: fontes et originem habet in Moskouia prope in ducatu Rzezensi. Consurgit de terra plana sterili limosa paludinosa ⁊ nemorosa: cumq; ad orientē solis processisset vsq; ad metas Scithie ⁊ Thartarie: declinat ad meridiem et peruenies ad paludes Meotides illic hostia tenet ⁊ ingreditur: est tantus Tanais quantū dicerē triplatum Tiberim post Romā in mare Tirrenū decurrentē: aut quantū Danubium in duplo circa Budam. Et doctrina astrologorz tenet: q' Tanais sit eius longitudinis cuius ⁊ Nilus fluuius Egipti: puta circa sexaginta gradus longitudinis: ⁊ sicut Nilus a meridie ad mare Alexandrie descēdit sic Tanais a septentriōe in Meotidas ⁊ mare Ponti defluit. Nec piget repetere quod supra dixi alia magna flumina ex Moskouia esse orta videlicet Dzuina: Volha ⁊ Dineprz seu Boristenem. Et cum Moskouia sit regio plana non montosa: predicta flumina in distantia nō valde longinqua a seinuicem ex terra plana nemorosa et

paludinosa oriuntur. Maximusq; fluminū ille Volha in Thartarico dictus Edel: tendens in septētrionē procedit ducentis miliaris vsq; ad (nisni Monigrod) quod sonat inferius nouū castrū: et est in terra Moskouie: t illic accurrit t ei piungit magnus fluuius ex media Moskouia procedēs Occa cognominatus. Deinde octuagīta miliarijs germanicis Volha sub castrū Kosan quod dux moskouie possidet: tandē sub castrū Sarai quod thartari tenent fluit. Deinceps versus meridiē vigintiquinq; fluminibus tantis vt est Tiberis in Roma: t alijs multo maioribus influit in mare Eurinum. Accipiat itaq; R. P. tua t ptra oēs aduersantes tueat t dicat q; prelibata flumina non de montibus: nec de radicibus montium: qm̄ ibi montes sunt nulli oriunt t fluunt. Accipiat scōo q; mōtes Hiperborei t Riphei de quibus emanasse illa flumina ab aliquibus fabulose scripta sunt: nec in Moskouia neq; in alijs partibus septētrionis sunt: recteq; dicetur pfictos fore t nusq; exīstere nisi forte in libro scripti aut picti t non in terra reperiri affirmarē tur. Accipiat tertio q; in dñio Moskoz quemadmodū t in terris Thurcoz: hoies de loco in locū t de territorio in territoriū ad incolendū transferunt: t alij pro his cōmutatim mittunt t locantur. Accipiat quarto in Moskouia vnā linguā t vnū sermonē fore scilicet rutenicū seu Slauonicū in omnibus satrapijs t principatibus: sic q; etiā Vhulici t qui in Viathka degūt ruteni sunt t rutenicam loquuntur: vnāq; sectā t religionē instar grecoz tenēt: omnesq; wladice. i. episcopi qui plurimi sunt patriarche Constantinopolitano subsunt: t pfirmationē ab ipso postulātes obedientiā pmittunt. Preter thartaros Kosanēses qui ducē Moskoz recognoscentes Machometū vna cū Sarracenis venerantur t linguagiū thartaroz loquunt. Etiā preter alienigenas ad septentrionē in scithia cōmorantes qui sermone t linguis pprijs loquunt t idola colunt: put in seq̄nti capitulo dicet. Accipiat quarto q; post terrā viathka nuncupatā in scithiā penetrādo iacet magnū idolū (Zlota baba) qd̄ interp̄tatū sonat: aurea anus seu vetula: qd̄ gētes vicine colūt t veneranť: nec aliqs in primo gradiēs aut feras agitando t in venatiōe sectando vacuus t sine oblatiōe ptransit: q; nimo si munus nobile deest pellē aut saltē de veste extractū pilū in offertoriū idolo proijcit: t inclinādo se cū reuerētia pertransit.

¶ Capitulū scōm de regionibus Scithie Perm Baskird Jubra t Corela per ducē Moskouie subiugatis.

Dost Moskouiã sunt gentes ⁊ regiões inter septẽtrionem ⁊ orientẽ in fine asie septentrionalis que propie Scithia dicitur: principi moskouie subiecte: per Yuan ducẽ moskouie principaliter subiugate scilicet ꝑm: Baskird: Cziremissa: Juhra: Corela. ꝑm monosillabũ est: inde terra ꝑmska bissillabe permska ꝓnunciando: et fuit regio idola colens: quã Yuan dux moskoz citra annos viginti baptisma percipere coegit: more rutenoz seu grecoz: ⁊ posuit eis wladicã. i. episcopũ nomine Stephanũ quẽ barbari post discessuz ducis viuũ excoriauerunt ⁊ necauerunt: reuersusqz dux afflixit eos ⁊ aliũ denuo presulẽ ꝓstituit: sub quo tanqz noui christicole rutenorum scisma ⁊ ritũ profitentes permanent. Alie vero regiones pre expresse in infidelitate ⁊ idolatria persistũt. Colunt solem lunã stellas bestias siluaz ⁊ quod eis occurrit: habent propria linguagia et idiomata. In terra ꝑmska propriũ idioma: in terra Baskirdorum propriũ: in Juhra propriũ ⁊ in Corela etiã propriũ. In his regionibus non arant: non seminant: panes non habent: nec pecunias: feris siluaz que apud eos abundãt vescuntur: ⁊ non nisi aquam bibunt. Morantur in densis siluis: in tugurijs ex virgultis factis. Et qz silue illas terras ꝓtexerũt hoies siluestres ⁊ ferinos effecerũt Sunt velut bestie ratione non vtentes: vestimenta de lana non habent: pellibus teguntur rude ⁊ grosse ꝓsuentes varias pelles in simul: ex lupo ceruo vso sabellis ⁊ scismis ⁊ ceteris prout sors obtulerit. Et quia ipsoz terre mineras non nouerũt: pro omagio duci Moskouie mineras non pendũt: sed pelles animaliũ siluestriũ qbus abundant: proximiores oceano septentrionis vt iubri ⁊ Corelí piscantur ⁊ capiunt balenas seu vitulos ⁊ canes marinos: quos ipsi voz vocappellant: ⁊ ex cute eoz parãt redas bursas ⁊ kaletas axungiã aũt pro impinguatione seruant ⁊ vendunt. In Juhra ⁊ corela sunt aliqui montes mediocris tumoris: non altissime eleuationis prout quidã putauerũt ⁊ scripserunt. Supra montes aũt oceani qui mediocres sunt per totum septentrionẽ oceano adiacentes: scandunt ex mari pisces morsu nuncupati: dente sese supra montem continendo fricando ⁊ ascensum promouendo. Dumqz ad summitatem montis peruenerint ad vlteriora gressum promouẽdo: ad alterã partem montium volitando decidunt. Hos ille gentes colligendo dentes eoz satis magnos latos ⁊ albos põdere grauissimos capiunt ⁊ Moskouitis pendunt atqz vendunt: moskouite vero his vtuntur: ad Thartariã quoqz ⁊ Thurciã mittũt: ad parandũ ma-

nubria gladioꝝ frameaꝝ ⁊ cultroꝝ: quoniam grauitate sui maiorẽ ac fortiorẽ impressionẽ impingũt ⁊ prebent ũpellentibus laborãtibus preliantibus ⁊ occidẽtibus. Et memineris q̃ supra dixi: hãc esse illã Juhram regionẽ Scithie: de qua egressi sunt Juhri: a posterioribus hugui ⁊ hungari dicti: qui ad Gothiã ascendentes: vehementer multiplicati transierunt maxima flumina circa paludes Meotidas: intrauerunt q̃z Pannoniam: ⁊ secundo regressu eam occupauerunt possederunt: ⁊ in hanc diem tenuerunt: sunt q̃z eiusdẽ sermonis ⁊ loquele precise: nisi q̃ addiderunt nostri hungari aliqua vocabula ex Slauonico idiomate: earũ rerum que in Scithia ⁊ Juhra non reperiuntur. Verum in Pannonia Juhri sunt christi cole: in Juhra vero patres eorum idolatre: politioresq̃z ⁊ cultiores sunt Hungari in Pannonia: omnibus delicijs pleni (quamuis in toto ferocitatem nondum deposuerunt) quam Juhri septentrionalissimi in Juhra: qui in toto siluestres sunt bestiales ⁊ in frigidissima regione miserrime degentes. Insuper memineris in his regionibus Scithie ad oceanũ septentrionis: non esse magna flumina: sed esse quasdam rupes ⁊ montes mediocris molis ⁊ non excellentissime celsitudinis inaccessibilesq̃z: velut aliqui historici antiquiores protulerunt ⁊ scripserunt. Potius itaq̃z secundum experientiam dixissent: de nemoribus ⁊ densis siluis eos exiuisse: quam de inaccessibilibus montibus.

Finis descriptionis vtriusq̃z Sarmatie:
Mathie de Myechow: artium ⁊
Medicine doctoris.

Excusa Auguste Vindelicoꝝ. Anno virginei partus
M.D.xviij. die vero. iiij. mensis Augusti.

Bibl. Jag.

Don
Tanais id
Polonii
Gothi id
a Protobe 12
Statua ad Kelsa fl.
Resanska terra russorum
Terra Susdalorum
Rostow arx
Smolna ciuitas
Gierneouia op.
Kiow metropolis hodie lithuanorum
Podolia Ruthenorum fuit

Lublin Zawichost opp. Polonorum
Sandomiria id
Vislem
Scarbimiria op.
Carna fl
Maior Tursko pagus
Stremech silua
Lancicia
Siradia
Kuiauia
Chmelnick pagus
Sidlow opp.
Cracouia
Ligniz
Vranislo
Goltbus

Otmochow

Bolesisko
Olomuntz ab hoc 1 castris Hungariae
Clausa russiae Hungaria
Tina fl. Cisa vulgariter
Vana op.
Pest op.
Iaurinum
Strigonium

A Volha ad Casp. 30 dierum spatium

Tartari Crimti
Resensko ducatus
Moskouia

Volha
E del id magnitudo 9 1 1 pi

Quinque montani
Gazari
Albazi albani
Albazeli Hibeni
Circassi
Mengrelli
Tirck
Cohan fl.

Czahadicum
Zawilicum id
Magna horda
Precopeum
Coronicum
Nohaicum
4 hor. d.

Kumumed Kur op.
Prekopa tar.
Byalgrod in ponto

Vilna lithuanorum
breste ruthenorum
Kowno arx Lithuaniae in baltico
Vlodimiria Russiae
Polonii Gothi in Sarmatia asiat.
Azow arx in ripa Tanais Turcarum
Vistula
Vandalus fl. id
Vandalia
Alani ung. Tanai
Crupa fl. Craur. Salmi
Psari arx ad Crupam hodie
Rzep mons
Sueuus Sprew fl.
Sueui
Burgundi
Augusta Vindelicia
Burgundia

Taurica Chersonesus
Precopeum Tartari
Solat
Cirkel
Caffa
Mankup
Azow
Solat Chrim id
Precopa. festa
Kosar arx ad Volhan
Sarai arx

Russi Roxolani
Circassi
Oczarkow

[illegible]
Hallitz
Premisla
San
Leopolis lemberg
Chelmé
bess
[illegible]ster
[illegible]
boristhenes Nepar
boh mior boristh.

Vilna lithuanus
Vilna 1 fl 2
Vilna fl 2
Samagitia
Neuyasa fl.
Medniki
Pleskouia ducatus
Naugradien ducatus
Smolnen ducatus
Jorzla fl.
Turagora lorg
Ca. 3 3' [illegible]
Riga
Polowtzo
Kiow
Drassow in [illegible]
boh & boristhenis

Bibl. Jag.